

Risto Karinen ■ Petri Virtanen ■ Henrik Pekkala

OSKUN OPPIVUODET

Oppivat seutukunnat -hankkeen arvioinnin loppuraportti

OSKUN OPPIVUODET

OPPIVAT SEUTUKUNNAT –HANKKEEN ARVIOINNIN LOPPURAPORTTI

© 2004 Sitra ja kirjoittajat

Sitran raportteja 37

ISBN 951-563-453-9 (URL: <http://www.sitra.fi>)

ISSN 1457-5728

Sitran raportteja –sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön.

Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09) 618 991, sähköposti: julkaisut@sitra.fi

Helsinki 2004

Sisällys

ESIPUHE	5
1. JOHDANTO	9
2. ARVIOINNIN VIITEKEHYS	14
3. OSKU -PROJEKTIN TOTEUTUKSEN ARVIOINTI	16
3.1. ALUEPROJEKTIT	16
3.1.1. Nettimaunula	16
3.1.2. PiiSavo	17
3.1.3. Pohjois-Lappi	18
3.1.4. Kainuu	18
3.1.5. ePäijänne	18
3.1.6. Kehä 5	19
3.1.7. Saaristo – Skärgård	19
3.1.8. Itä-Turku	20
3.2. KOKOAVIA HAVAINTOJA ALUEPROJEKTIEIN TOTEUTUKSESTA	20
Työvoimapolitiittinen koulutus	20
Vertaiskouluttaminen	21
Kioskipisteet	21
Kansalaisverkon käyttö ja sisältö	21
Projektinhallinta	25
Projektien tiedottaminen	26
Sitran projektien ohjaus	26
Projektien jatkosuunnitelmat	27
3.3. SISÄLTÖPROJEKTIT	29
3.3.1. JUHA	30
3.3.2. Vilma	31
3.3.3. Asukaspalvelukeskus	32
3.3.4. Limppu	33
3.3.5. Kotikirkko	33
3.3.6. MATKA	34
3.4. KOKOAVIA HAVAINTOJA SISÄLTÖPROJEKTEISTA	34
4. OSKUN VAIKUTUKSET TIETOYHTEISKUNNAN KEHITYKSEEN	38
Lyhyt aikaväli	39
Pidempi aikaväli	40
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSSUOSITUKSET	48

Esipuhe

Tämä loppuraportti on kaiken kaikkiaan neljäs osa Net Effect Oy:n suorittamaa Sitran Oppivat seutukunnat –projektin eli OSKUn arviointia. Ensimmäinen väliraportti luovutettiin toimeksiantajalle kesäkuussa 2002, toinen tammikuussa ja kolmas huhtikuussa 2003. Tässä arvioinnin loppuraportissa kootaan yhteen keskeisimmät havainnot edellisistä raporteista ja arvioidaan kokonaisuudessaan OSKUn merkitystä. Tämä loppuraportti muodostaa siis itsenäisen kokonaisuuden pitäen sisällään osia edellisistä raporteista.

Arvioinnin tekijät haluavat kiittää erittäin hedelmällisestä yhteistyöstä projektijohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluomaa, projektipäällikkö Leni Haavistoa ja projektiassistentti Jenni Sarolahtea Sitrasta sekä kaikkia alue- ja sisältöprojektien projektipäälliköitä ja muuta henkilökuntaa. Lisäksi kiitämme muita OSKUn yhteydessä arviointi- ja tutkimustyötä tehneitä hyödyllisistä näkökulmista ja kommentteista eri tapaamisten yhteydessä.

Yhteenveto

Sitran OSKU –projekti on pyrkinyt luomaan edellytyksiä sille, että erityisesti tietoteknisen kehityksen kärjestä syrjässä olevat alueet ja väestöryhmät saataisiin mukaan tietoyhteiskuntakehitykseen. OSKU –projektissa on hyödynnetty Oppiva Ylä-Karjala –projektin (OYK) yhteydessä 1998-2000 kehitettyä toimintamallia. Toimintamallin perustana on ollut paikallisin voimin rakennettu ja ylläpidetty kansalaisverkko, joka pohjautuu niinikään pääasiassa paikalliseen sisältötuotantoon. Toinen keskeinen peruslähtökohta on ollut vertaiskouluttaminen, jonka puitteissa alueelta valituista työttömistä työnhakijoista on ensin koulutettu vertaiskouluttajia, jotka seuraavassa vaiheessa ovat kouluttaneet kansalaisia tietokoneen ja kansalaisverkon käyttäjiksi. OSKUn toteutukseen valittiin kahdeksan pilottialuetta ja kuusi sisältöprojektia. OSKUun valitut alueprojektit suunnittelivat projektinsa erilaisissa alueellisissa ja paikallisissa kokoonpanoissa. Sitran pyrkimys siirtää Oppivan Ylä-Karjalan malli uusille alueille on tarkoittanut käytännössä sitä, että projektien käytössä oli alusta pitäen melko nopeasti käyttöönotettavat ”rakennuspalikat” tai moduulit, jotka raamittivat merkittävästi projektisuunnitelmien tekoa.

Toimintaympäristö on kaiken kaikkiaan OSKUn aikana ollut merkittävästi toisenlainen kuin Ylä-Karjala -projektin aikana. Kansalaisten houkuttelu verkon käyttäjiksi on jokaisessa projektissa ollut ennakoitua vaikeampaa, ja käyttäjämäärätavoitteita ei saavutettu. Yritysten ja julkisten toimijoiden rooli jäi kansalaisverkoissa ennakolta odotettua pienemmäksi. Yhdistysten osalta kehitys oli aavistuksen positiivisempaa. Kansalaisverkkojen sisältötuotanto on kaiken kaikkiaan ollut yksi projektien suurimmista ongelmista. Kokonaisuudessaan voitaneen sanoa, että yrityskentän suhteen OSKUn odotukset olivat epärealistisia, ja niihin vaikutti vielä 1990-luvun lopun tietotekniikan läpimurrot ja talouden nousu, mikä loi ehkä kuvaa mm. merkittävistä on-line busineksen paikallisista ja alueellisista mahdollisuuksista. Yhdistykset ja järjestöt sekä erilaiset projekti- ja työryhmät ovat tarttuneet kansalaisverkon mahdollisuuksiin yrityksiä paremmin. Kaiken kaikkiaan sisältötuotannon vaikeudet vaikeuttivat sekä kansalaisverkkojen markkinointia että rekisteröityneiden käyttäjien pitämistä aktiivisina verkon käyttäjinä.

Projektien alkuperäiset projektisuunnitelmat olivat tavoitteiden osalta kunnianhimoisia. Ottaen huomioon projektien suhteellisen lyhyen keston suunnitelmissa ilmoitettujen tavoitteiden määrä ja laajuus on nykyhetken näkökulmasta silmiinpistävä. Paikallisten OSKU-projektien operatiivisen toiminnan käynnistyminen oli kokonaisuudessaan ennakoitua hitaampaa. Karkeasti ottaen ensimmäinen toimintavuosi projekteissa meni toiminnan käynnistämiseen ja perusteiden hiomiseen. Syksyllä 2002 siirryttiin vaiheeseen, jossa samanaikaisesti sekä pyöritettiin täysimittaisesti toimintaa että suunniteltiin kuumeisesti seuraavaa vaihetta eli kolmatta toimintavuotta Sitran rahoituksen päättyessä. Keväällä 2003 usean projektin toimintakautta alkuperäisen Sitran rahoituksen puitteissa jatkettiin vuoden 2003 loppuun. Lisäksi kouluttamiseen ja rekrytoitujen työhajaukseen meni suhteellisesti ottaen oletettua enemmän projektien resursseja. OSKUn peruskonsepttiin oli sisäänrakennettu suuri haaste: tietoyhteiskunnan kehittämiseen liittyvien tavoitteiden rinnalla on työllisyyspoliittisia tavoitteita, joiden samanaikainen tavoittaminen lyhyessä ajassa käytännössä asetti projektien avainhenkilöstön kovan paineen alle. Pyrkimystä työllistävään projektitoimintaan ei kaikissa projekteissa kyetty tehokkaasti yhdistämään tietoyhteiskuntaa koskevien tavoitteiden saavuttamiseen annetussa aikaraamissa.

Onnistumisten kannalta avainasemassa on ollut kansalaisverkon kytkeminen kuntien, seutukuntien ja maakuntien, yleisiin kehittämisspyrkimyksiin ja –tavoitteisiin, jolloin on kyetty rakentamaan jatkuvuutta, ei vaan ”historiatonta” teknistä alustaa, joka on irrallaan toimijoiden pidemmän aikavälin päämääristä ja strategioista. Onnistumisten valossa kansalaisverkon rooliksi on muodostunut lähinnä julkisen sektorin toimijoiden, erilaisten järjestöjen ja yhdistysten työtä ja toimintaa hyödyttävien keskustelu- ja tiedonvaihtoforumien sekä kevyiden sähköisten palveluiden rakentaminen ennemminkin kuin toimijoiden, jo omille internet -verkkosivuilleen tuottamien ja toimintaprosesseihin sisäänrakennettujen sähköisten palveluiden tarjoaminen. Se kuinka nopeasti tai hitaasti tämän rajapinnan ja työnjaon muodostuminen ja selkiytyminen on tapahtunut on projektien kokemusten valossa pitkälti riippuvainen toimijoiden yleisestä tietotasosta sekä tietoyhteiskunnan haasteiden ja mahdollisuuksien aidosta tiedostamisesta. Projektit ovat onnistuneet kouluttamaan koulutettujen lukumäärien perusteella merkittävän joukon erilaisia ryhmiä tietotekniikan perushyödyntäjiksi. Samalla on syntynyt tietopääomaa siitä, miten erilaisia ryhmiä ja yksilöitä koulutetaan tietotekniikan ja erilaisten verkkojen ja portaalien käyttöön. Niinikään on opittu, miten erilaisille toimijoille kuten julkisen sektorin toimijoille, yhdistyksille, järjestöille ja erilaisille projekteille ja työryhmille rakennetaan toimijoita ja niiden sidos- ja asiakasryhmiä palvelevia kansalaisverkon mahdollistamia ratkaisuja. Projektien kokemukset osoittavat, että tarpeiden tunnistaminen ja ratkaisujen etsiminen vaatii vahvaa paikallista osallistumista ja paikallistuntemusta. Oppiminen paikallisista tarpeista on kasvanut projektien edetessä. Oppiminen on luonut edellytyksiä innovatiivisuudelle ja olemassa olevan tietotekniikan soveltamiselle.

On selvää, ettei OSKUn puitteissa saavutetuilla tuloksilla käännetä alueellisen kehityksen suuntaa. OSKU on osoittautumassa tavoitteisiinsa nähden riittämättömäksi interventioksi ruohonjuuritason tietoyhteiskuntakehitykseen. Toisin sanoen käytännön tietoyhteiskuntakehityksen dynamiikka on monimutkaisempaa ja hitaampaa, kun oletettiin OSKU:a käynnistettäessä. Samalla on pidettävä mielessä, että OSKUssa on nimenomaan kyse ollut interventiosta monimutkaiseen ja riskejäkin sisältävään kehitysprosessiin. Ei ole tarkoituksenmukaista ylläpitää sellaisia pitkiä kehityshankkeita, jonka tarjoamat toimintamallit ratkaisut eivät vastaa alueiden todellisiin tarpeisiin. Projektien kokemusten valossa voidaan sanoa, ettei OSKUn tarjoama toimintamallit ja ratkaisut soveltuneet kaikille mukaan valituille alueille yhtä hyvin. Itä-Turku ja ePäijänne kärsivät alueellisen identiteetin puutteesta. Kehä 5:ssä, Saaristossa ja PiiSavossa kokemukset olivat epätasaisia vaihdellen kunnasta toiseen. Nettimaunula puolestaan osoitti, että vahva yhteisöllisyys ja innovatiiviset ratkaisut mahdollistivat kansalaisverkon toiminnan yksittäisessä kaupunginosassa. Kainuu ja Pohjois-Lappi onnistuivat projekteista ehkä parhaiten vakiinnuttamaan OSKUn toimintamallin alueellisiin rakenteisiin.

OSKUssa on tehty ansiokasta työtä tietoyhteiskunnan kehittämiseksi ruohonjuuritasolla, kansalaisen näkökohdista käsin. Tällä kentällä ei muita toimijoita kovin runsaasti näy. Tietoyhteiskuntakehityksen edistämisen ongelmina nousivat alueilla esiin tietoteknisen osaamisen puute, taloudelliset resurssit, muutosvalmiuden sekä eri toimijoiden piirissä muutosjohtamiseen liittyvän osaamisen vähäisyys. Analysoitaessa yleisesti tietoyhteiskuntakehitystä yksittäisillä alueilla ei OSKUn kokemusten valossa tarkastelua tulekaan jatkossa rajoittaa vain perinteisiin taloudellisiin ja tietoyhteiskunnallisiin mittareihin, vaan analyysi on ulotettava erityisesti alueiden sosiaalisiin rakenteisiin. Lisäksi on kyettävä määrittelemään erilaisten projektien toiminta-alueet siten, että niissä otetaan huomioon olemassa olevat toimijoiden väliset raja-aidat ja mahdolliset kilpailevat alueelliset tai paikalliset identiteetit. OSKUn kokemukset paljastavat kuvan tietoyhteiskunnan kehitystarpeidensa osalta heterogeenisestä alueiden mosaiikista, joka tulee edellyttämään myös suurempaa valikoimaa räätälöityjä toimenpiteitä. Yhdellä alueella on aloitettava tai jatkettava yhteisen tahtotilan määrittelyä, toisella alueella kyse on erityisesti kouluttamisesta ja kolmannella verkkojen ja

---

palvelujen saavutettavuudesta. Kehityksen on yksittäisellä alueella edettävä usealla osa-alueella tasapainoisesti. Kvanttihyppäykseen on vaikea uskoa edes siinä tapauksessa, että ainoana toimenpiteenä laajakaista tuotaisiin joka talouteen. On erityisesti varottava etenemästä pelkällä teknologiakärjellä. Lisäksi, OSKUn kokemusten valossa, on olemassa vaara, että erilaisten kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden parissa on – ehkä paradoksaalisesti – helpompaa päästä yhteisymmärrykseen tarvittavista taloudellisista, merkittävistäkin, resursseista ja yksittäisistä teknisistä ratkaisuista kuin kohdistaa valokeila toimijoiden oman toiminnan uudistamiseen. Tämän itsepetoksen tuloksena voi hyvinkin olla mittavia investointeja, joita hyödynnetään vajaateholla jo ennestään tehottomien vanhentuneiden prosessien tekoehitykseen. Mitä lähempänä ollaan toimijoiden organisaatioiden uudelleen muotoilun tarvetta ja eri päätöksentekijöiden valtasuhteiden uudelleen järjestelyä sen vaikeammaksi muodostuu tekniikan ja teknologisen kehityksen mukanaan tuomien mahdollisuuksien täysimittainen hyödyntäminen. Välineiden hyödyntäminen jää instrumentaaliseksi, lähinnä olemassa olevaa toimintaa tehostavaksi, ja teknologian toimintaa uudistava luonne jää pimentoon. OSKU on ”aikansa lapsi” ja kuvastaa sellaisena erittäin hyvin niitä ongelmia, joihin ruohonjuuritasolla jatkuvasti törmätään. Pinttyneet toimintatavat ja parhaillaankin pelottavan nopeasti ikääntyvät asenteet hidastavat teknisen kehityksen täysimittaista hyödyntämistä erilaisten käyttäjäryhmien arkipäiväisissä asioissa, juuri niissä, joissa tietoyhteiskuntakehityksen tulee näkyä ennen kuin oikeastaan voidaan edes puhua todellisesta muutoksesta. OSKUssa ei ole, suurista toiveista huolimatta, ollut kyse ”kvanttihyppäämisestä”, vaan ennemminkin polun tarpomista syvään lumihankeen. Polku umpeutuu pian, jollei lisää tarpoja seuraa perässä.

---

1. Johdanto

”Ei tietoyhteiskuntapotaskaa, kiitos”

Arvioinnin yhteydessä haastateltu tehokkaimmasta tavasta viedä tietoyhteiskunnan kehitystä eteenpäin.

Tässä arvioinnin loppuraportissa esitellään ensin johdannossa lyhyesti Oppivat Seutukunnat – projektin¹ peruslähtökohdat. Kappaleessa kaksi käydään läpi keskeiset arviointikysymykset ja arvioinnin toteutustapa. Kappaleessa kolme käydään tiiviisti läpi sekä alue- että sisältöprojektit. Neljännessä kappaleessa arvioidaan kokonaisuudessaan OSKU –projektiä ja analysoidaan OSKUn kokemusten laajempaa merkitystä paikalliselle, alueelliselle ja kansalliselle tietoyhteiskuntakehitykselle. Viidennessä kappaleessa vedetään yhteen keskeisiä johtopäätöksiä ja tehdään niiden pohjalta kehityssuosituksia.

OSKU –projekti on pyrkinyt luomaan edellytyksiä sille, että erityisesti tietoteknisen kehityksen kärjestä syrjässä olevat alueet ja väestöryhmät saataisiin mukaan tietoyhteiskuntakehitykseen. OSKU –projektissa on hyödynnetty Oppiva Ylä-Karjala –projektin (OYK) yhteydessä 1998-2000 kehitettyä toimintamallia. Toimintamallin perustana on ollut paikallisin voimin rakennettu ja ylläpidetty kansalaisverkko, joka pohjautuu niinkään pääasiassa paikalliseen sisältötuotantoon. Toinen keskeinen peruslähtökohta on ollut vertaiskouluttaminen, jonka puitteissa alueelta valituista työttömistä työnhakijoista on ensin koulutettu vertaiskouluttajia, jotka seuraavassa vaiheessa ovat kouluttaneet kansalaisia tietokoneen ja kansalaisverkon käyttäjiksi.

OSKU rakennettiin projekti-organisaatioksi, jossa sen alueelliset osat muodostettiin omiksi projekteikseen paikallisine ohjausryhmineen. Valtakunnalliselle OSKU –projektille perustettiin sidosryhmiä kytkevä johtoryhmä- ja lähinnä Sitran sisältä toimintaa suuntaava ohjausryhmä. OSKU -projekti käynnistyi varsinaisesti keväällä 2000. Vuoden 2000 ja vuoden 2001 alkuvuoden aikana kartoitettiin soveltuvia ja halukkaita ehdokasalueita sekä neuvoteltiin eri projektien sisällöistä ja rahoitusrakenteista. OSKUun valittiin lopulta kahdeksan pilottialuetta ja kuusi sisältöprojektiä. Alueprojektit käynnistyivät eri ajankohtina vuoden 2001 kevään, kesän ja syksyn aikana. Sisältöprojektit käynnistyivät hieman myöhemmin syksyn 2001 aikana sekä alkuvuodesta 2002. Alueprojektien suunniteltiin toimivan kaksi vuotta Sitran rahoituksella, minkä jälkeen paikalliset ja alueelliset tahot sitoutuivat vastaamaan kolmannen toimintavuoden rahoituksesta. Alkuvuonna 2003 usean alueprojektin toimintakautta Sitran rahoituksella jatkettiin vuoden 2003 loppuun alun perin laadittujen budjettien puitteissa.

OSKUn alueprojektien toiminta-alueet ovat monella tavalla keskenään erilaisia. Nettimaunula ja Itä-Turku edustivat kaupunkiympäristöjä, Kainuu ja Pohjois-Lappi puolestaan maantieteellisesti laajoja alueita, joita on vaivannut pitkään kansallista keskiarvoa korkeampi työttömyysaste ja

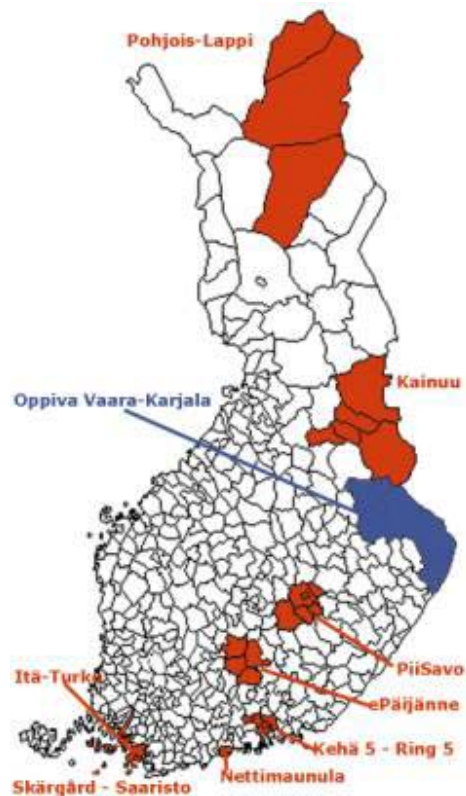
---

¹ Tässä raportissa koko valtakunnallista projektia kutsutaan OSKU –projektiksi tai lyhyemmin OSKUksi. Alueprojekteilla viitataan kahdeksaan alueelliseen projektiin (Nettimaunula, Itä-Turku, ePäijänne, Kehä 5, Kainuu, Pohjois-Lappi, PiiSavo ja Saaristo - Skärgård) ja sisältöprojekteilla puolestaan kuuteen eri alueprojektiin kytkeytyyn teemaprojektiin (Limppu, Kotikirkko, Vilma, Asukaspalvelukeskus, JUHA ja MATKA).

---

perinteisillä tietoyhteiskuntamittareilla mitattuna alhaisempi tietoyhteiskuntakehityksen taso. Alueprojektit eroavat toisistaan myös sen suhteen, missä määrin toiminta-alueiden keskeisillä toimijoilla on ollut aiempaa kokemusta erilaisista kehitysprojekteista.

Kuvio 1: OSKUn alueprojektit

Yllä olevassa kartassa on esitetty OSKU –alueprojektien lisäksi Oppiva Ylä-Karjala –projektin työtä jatkanut, maantieteelliseltä laajuudeltaan kattavampi, Oppiva Vaara-Karjala –projekti, jossa sovellettiin samankaltaista toimintamallia vuosina 2000-2001, vaikkei projekti kuulukaan OSKUun.²

OSKU –projektille asetettiin projektisuunnitelmassa varsin haastavat tavoitteet sekä pitkälle että lyhyelle aikavälille.³

Lyhyt aikaväli:

Kansalaisverkon rakentaminen kokeilussa mukana oleville alueelle.

Tarjota verkon kautta julkisia, yksityisiä sekä kolmannen sektorin toimijoiden tarjoamia palveluja.

---

² Katso tarkemmin Oksa, Jukka ja Turunen Jarno, Oppivan Vaara-Karjalan arviointitutkimus, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja, numero 1/2002.

³ Oppivat seutukunnat, projektisuunnitelman yhteenveto, 2001.

Luoda edellytykset sille, että kaikilla alueprojektien alueella asuvilla kansalaisilla on mahdollisuus osallistua ilmaiseksi tietokoneen ja kansalaisverkon käyttökoulutukseen.

Pitkä aikaväli:

Luoda edellytyksiä, tietotaitoa ja toteuttamismalleja, jotka edesauttavat alueiden, eri väestöryhmien mahdollisuuksia verkottua käyttäen hyväksi IT -järjestelmien tarjoamia mahdollisuuksia.

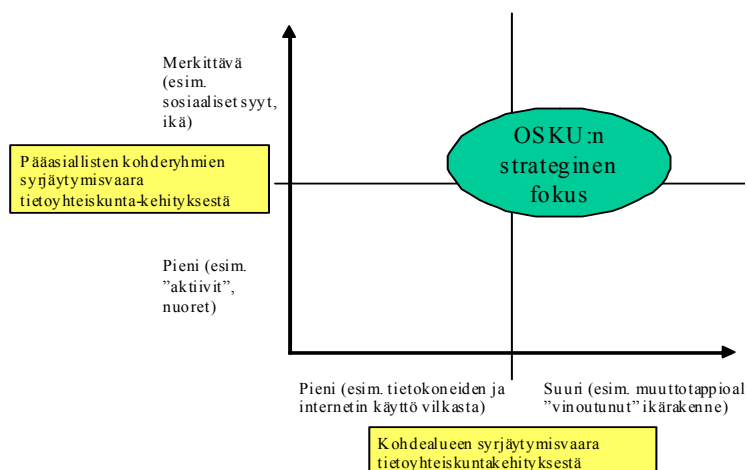
Edistää kansalaisverkon perusfilosofian leviämistä koko Suomeen ja tarjota kokemusperäistä tietoa paikallisesta tietoyhteiskuntakehityksestä hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä.

Kehittää ja laajentaa paikallisten verkkopalvelujen käyttömahdollisuuksia ja synnyttää uusia suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämiseen liittyviä innovaatioita.

Ehkäistä tietoyhteiskuntakehitystä uhkaavaa polarisaatiota ts. jakautuminen osajiin ja muihin väestöryhmiin.

Kokonaisuudessaan voitaneen todeta tavoiteasetannasta, että tavoitteet asetettiin lyhyellä aikavälillä projektitoiminnan kannalta konkreettisesti ja pidemmällä aikavälillä erittäin laajasti. Molempia tavoitteenasetteluita leimaa varsin kunnianhimoinen ja haastava ote. Varsinaista tavoitteiden saavuttamista arvioidaan tässä raportissa myöhemmin. Alueellisen syrjäytymisen ehkäisyn lisäksi OSKUn keskeisenä teemana on ollut tietoyhteiskunnan perustaitojen ulottaminen tietoyhteiskuntakehityksestä syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien ulottuville. Nämä kaksi keskeistä strategista painopistettä ovat luoneet peruspuitteet alueprojektien toiminnalle. Alla olevassa kuvassa on kuvattu OSKUn strategista fokusta projektisuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden valossa.

Kuvio 2: Projektin strategiset painopisteet

Osku-projektin loppuvaiheessa voidaan todeta, että projektin alussa asetettuja tavoitteita leimaa tietty dualistisuus. Yhtäältä projektissa tavoitellaan alueellisen ja sosiaalisen polarisaation ehkäisyä ja toisaalta puolestaan innovaatioiden synnyttämistä. Lyhyen aikavälin tavoitteet kiinnittyvät tiiviisti projektin oletettuihin välittömiin tuotoksiin ja tuloksiin. Lyhyen aikavälin tavoitteet ovat niinkään intuitiivisesti keskenään samansuuntaisia, vaikkakin asetettujen lyhyen

---

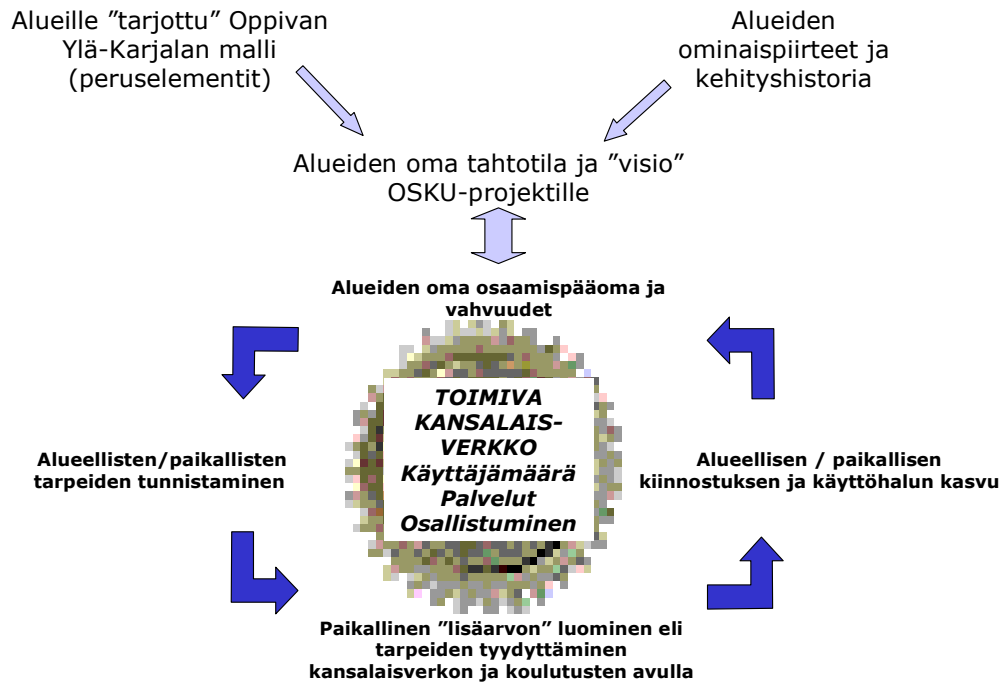
aikavälin tavoitteiden saavuttaminen osoittautui käytännössä osittain ”trade-off” - valintatilanteeksi: samojen työntekijöiden resursseja suunnattiin käytettävissä olevan ajan puitteissa sisällön, mm. erilaisten palvelujen, luontiin sekä samanaikaisesti uusien käyttäjien houkutteluun ja kouluttamiseen.

Eri aikavälin tavoitteiden välinen kytkentä on projektisuunnitelmassa implisiittinen. Hypoteesi kausaalisuhteesta näiden eri aikavälin tavoitteiden välillä vaikuttaa jälkikäteenkin katsoen ymmärrettävältä, vaikkakin pidemmän aikavälin tavoitteiden laajuus ja korkealle asetettu tavoitetaso vaikuttakin nyt katsottuna jokseenkin kunnianhimoiselta. Eri aikavälien tavoiteasetantojen välinen kausaalisuhde on projektisuunnitelmassa ”oletusarvo” ilman tarvetta täsmentää, miten nimenomaan kansalaisverkon mukanaan tuomaan kehitysdynamiikan käytännössä oletetaan esimerkiksi ehkäisevän tietoyhteiskunnan polarisaatiota pidemmällä aikavälillä tilanteessa, jossa uutta teknologiaa ja erilaisia sovellutuksia kehitetään vauhdilla, joka aiheuttaa vaikeuksia pysyä mukana kehitystä aktiivisesti seuraavillekin. Periaatteessahan eri väestönryhmien perusosaamisen nostaminen tai kytkentä kansalaisverkkoon ei vielä välttämättä tarkoita alueellisen tai sosiaalisen polarisaation vähenemistä – kyse voi toki olla *välttämättömästä*, muttei polarisaation ehkäisyn kannalta *riittävästä*, toimenpiteestä. Mikäli yllä kuvatut lyhyen aikavälin tavoitteet saavutetaan sellaisina kuin ne on asetettu, edettäisiinkö silloin aidosti kohti pidemmän aikavälin tavoitteiden saavuttamista?

Innovatiivisten pilottiprojektien mahdollisia vaikutuksia ja erilaisia kehityskulkuja ei kuitenkaan voida täsmällisesti etukäteen ennakoida. On silti tärkeää jälkikäteen tarkastella tavoiteasetannan taustalla olevia oletuksia, jotka projektin kokemusten valossa on tarkasteltava uudelleen eli toisin sanoen on nostettava esiin se, mitä on opittu tietoyhteiskunnan kehitysdynamiikasta.

OSKUn perusajatuksena oli soveltaa aiemmin Ylä-Karjalassa menestyksekkääksi osoittautunutta toimintamallia. Toimintamallia siirrettäessä on OSKUssa ollut pyrkimyksenä yhdistää toisaalta ”ylhäältä-alas” tapahtuva ohjaus ja koordinointi ja toisaalta ”alhaalta-ylös” tapahtuva alueellinen ja paikallinen suunnittelu ja toteutus. OSKU –projektin toimeenpanossa on Sitran toimesta pyritty välttämään vahvaa ja jatkuvaa puuttumista yksittäisten projektien operatiiviseen toimintaan, ja paikallisen sekä alueellisen liikkumavaran merkitystä ja hyödyntämistä on Sitran puolelta projektin edetessä korostettu. Tätä tasapainoa on projektia toteutettaessa luonnollisesti jouduttu yksittäisten projektien osalta hakemaan.

Kuvio 3: Ylä-Karjalan mallin soveltaminen OSKU-ohjelmassa

OSKUun valitut alueprojektit suunnittelivat projektinsa keskenään erilaisissa alueellisissa ja paikallisissa kokoonpanoissa. Sitran pyrkimys siirtää Oppivan Ylä-Karjalan malli uusille alueille on tarkoittanut käytännössä sitä, että projektien käytössä oli alusta pitäen melko nopeasti käyttöönotettavat ”rakennuspalikat” tai moduulit, jotka raamittivat merkittävästi projektisuunnitelmien tekoa. Tarkoituksena oli, että alueelliset projektit rakentaisivat omien erityispiirteidensä ja tarpeidensa mukaisen projektin, joka onnistuessaan kykenisi luomaan positiivisen kierteen: tarpeiden tunnistamista seuraisi tarpeiden tyydyttäminen kansalaisverkon mahdollistamien ratkaisujen sekä tietoyhteiskunnan perustaitojen koulutusten avulla, mikä puolestaan kokonaisuudessaan lisäisi kiinnostusta ja kansalaisverkon käyttöhalua ja sen myötä edelleen vaikuttaisi positiivisesti alueelliseen ja paikalliseen osaamispääomaan, mikä edelleen parantaisi uusien tarpeiden tunnistamiskykyä. Menestyksekkäs positiivinen kierre saisi aikaan toimivan kansalaisverkon, jonka käyttäjämäärä kasvaisi ja jonka kautta tarjottavien yksityisten ja julkisten palveluiden määrä lisääntyisi, ja joka enenevässä määrin osallistaisi kansalaisia alueelliseen ja paikalliseen kehittämiseen. Kansalaisverkko yhdessä erilaisten koulutusten kanssa muodostaisi näin ollen keskeisen ”kehityksen hammasrattaan” alueellisen ja paikallisen tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi.

2. Arvioinnin viitekehys

OSKU –projektia on kaiken kaikkiaan arvioitu erittäin intensiivisesti. Laajamittaisella arvioinnilla on haluttu varmistaa, että yksittäisissä projekteissa syntynyt osaaminen saadaan tallennettua sellaisella muodossa, että OSKUn tuloksia voidaan hyödyntää kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Jokaisella alueprojektilla on ollut oma arvioijansa. Lisäksi koko valtakunnallisen projektin tasolla on ollut kaksi erillistä arvioijaa, Net Effect Oy ja Åbo Akademi. Net Effect Oy on keskittynyt erityisesti OSKUn toteutuksen arviointiin, ja Åbo Akademi on puolestaan tarkastellut projektia erityisesti suhteessa alueelliseen kehitykseen.

Net Effect aloitti arvioinnin alkuvuodesta 2002. Net Effectin arviointi on edennyt valtakunnallista projektia tukien useissa eri vaiheissa. Ensimmäinen väliraportti keskittyi arvioimaan alueprojektien käynnistymistä, toinen väliraportti OSKUn hyödyntämän Oppivan Ylä-Karjalan toimintamallin eri elementtejä ja kolmas väliarviointi puolestaan sisältöprojekteja. Nämä väliraportit on käsitelty ja hyväksytty OSKUn ohjausryhmässä. Arvioinnin eri vaiheiden tuloksia on esitelty lisäksi sekä projektipäälliköiden että arvioijien ja tutkijoiden tapaamisissa. Kokonaisuudessaan tiiviillä kanssakäymisellä on pyritty siihen, että arvioinnin esittämiä näkökohtia on kyetty ottamaan huomioon projektin toteutuksessa.

Taulukko 1: Net Effect Oy:n keskeiset arviointikysymykset

Arviointikysymys	Arvioinnin taso		
	Valtakunnallinen projekti	Alueprojektit	Sisältöprojektit
Toimeenpano (elinkaaren eri vaiheet ja projektihallinta)	Millainen on ollut projektin toteutustapa?	Millainen on ollut alueprojektin toteutustapa?	Millainen on ollut sisältöprojektin toteutustapa?
Tuotokset (toimintojen suorittamista kuvaavat suoritteet)	Mitä toimintoja on tehty ja mitä on saatu aikaan?	Mitä toimintoja on tehty ja mitä on saatu aikaan?	Mitä toimintoja on tehty ja mitä on saatu aikaan?
Tulokset (toimintojen tekemisestä seuranneet tulokset)	Mitä tuloksia on syntynyt projektin toteuttamisesta?	Mitä tuloksia on syntynyt alueprojektin toteuttamisesta?	Mitä tuloksia on syntynyt sisältöprojektin toteuttamisesta?
Välittömät vaikutukset (mitä vaikutuksia toimeenpanolla oli)	Mitä välittömiä vaikutuksia projektilla on ollut?	Mitä välittömiä vaikutuksia alueprojektilla on ollut?	Mitä välittömiä vaikutuksia sisältöprojektilla on ollut?
Innovatiivisuus	Mitkä ovat valtakunnallisen projektin innovatiiviset piirteet?	Mitkä ovat alueprojektin innovatiiviset piirteet?	Mitkä ovat sisältöprojektin innovatiiviset piirteet?

Koska alueprojekteilla on ollut omat arvioijansa, valtakunnallisen OSKU –projektin arvioinnissa ei luonnollisestikaan ole ollut pyrkimyksenä arvioida yksittäisiä projekteja, vaan muodostaa kokonaiskäsitys ja arvioida sen pohjalta koko projektia. Näin ollen myöskään tässä loppuraportissa ei esitellä yksityiskohtaisesti yksittäisten projektien tuotoksia, tuloksia ja vaikutuksia, vaan yksittäisiä projekteja tarkastellaan lähinnä osana kokonaisuutta.

Arvioijien käytössä on ollut poikkeuksellisen runsas aineisto. Alue- ja sisältöprojektien tilannekatsaukset, väliraportit sekä loppuraportit ovat tuottaneet tietoa projektien tuotoksista sekä jossain määrin myös tuloksista ja välittömistä vaikutuksista. Vaikuttavuusarvioinnin osalta on todettava, että OSKU-projektin pitkäkestoisten vaikutusten analyysin perusta on pitkälti tulkinnallinen ja arvioinnin aikana syntyneeseen näkemykseen perustuva. Jo tässä vaiheessa on kuitenkin mahdollista – ja syytäkin – nostaa esiin hypoteeseja oletettavissa olevista vaikutuksista.

Yllä mainittujen katsausten ja raporttien lisäksi Net Effect Oy:n arvioijien käytössä ovat olleet projektikohtaisten arviointien väli- ja loppuraportit sekä toisen valtakunnallisen arvioijan, Åbo Akademin, väliarviointiraportti. Arviointiaineistoa on arviointiprosessin aikana pitkin matkaa täydennetty Sitran vastuuhenkilöiden sekä projektien avainhenkilöiden haastatteluilla sekä yleisellä tietoyhteiskuntakehitystä käsittelevällä aineistolla. Arviointiryhmän edustaja on myös osallistunut osaan projektipäällikköfoorumeista. Loppuraporttia varten haastateltiin lisäksi puhelimitse joukko suomalaisen tietoyhteiskuntakehityksen vaikuttajia ja asiantuntijoita.

---

3. OSKU -projektin toteutuksen arviointi

Koska kuningattarella ei ollut taikapeiliä, hän seisoj päivittäin aivan tavallisen pelinsä edessä toistaen toiveikkaina samaa kysymystä: ”Kerro kerro kuvastin, ken on maassa kaunehin?”

Koska kuningatar ei saanut vastausta, hänen ärtymyksensä kasvoi päivä päivältä, kunnes eräänä päivänä hän huusi peilille raivoissaan: ”Senkin tyhmä kuvastin, miksi et ikinä vastaa kysymykseeni?”

Huutoa seurannut hiljaisuus kesti vain hetken, sillä juuri tuolloin tuo aivan tavallinen kuvastin käyttäytyi sangen epätavallisesti vastaten kuningattarelleen: ”Pahoitteluni, kuningattareni, että olen saanut sinut raivon valtaan, mutta esittämäsi kysymys on vain kerrassaan sangen monimutkainen vastattavaksi.”⁴

Kuten yllä jo todettiin OSKU toteutettiin lukuisten alue- ja sisältöprojektien muodossa. Eri alueprojektien oletettiin tuottavan tietyt perustoiminnot, esimerkiksi itse kansalaisverkon, verkon mahdollisimman laajan käytön mahdollistavan kioskipisteverkoston ja alueellisen tai paikallisen ”koulutusjärjestelmän” sekä erikoistuvan alueprojekteihin kytkettyjen sisältöprojektien avulla eri painopistealueille. Erilaisilla alueilla toimivien ja osittain eri tavoilla suuntautuvien projektien välille pyrittiin säännöllisin tapaamisoin ja intranetin avulla luomaan mahdollisimman tehokas yhteydenpito, jonka tarkoituksena oli nopeuttaa projektien ongelmanratkaisua ja oppimista sekä luoda synergioita ja innovatiivinen ympäristö ideoinnille. Projektit toimivat luonnollisesti itsenäisesti omien projektiorganisaatioidensa puitteissa.

3.1. Alueprojektit

Alla on käsitelty lyhyesti kaikki alueprojektit. Näiden esittelyjen tarkoituksena on nostaa esiin joukko kokonaisuuden kannalta keskeisiä havaintoja. Lisäksi alla nostetaan esiin sellaisia yksittäisten projektien kohtaamia ongelmia, joilla voisi olla merkitystä laajemminkin pohdittaessa tietoyhteiskuntakehitystä paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla.

3.1.1. Nettimaunula

Nettimaunula -projekti sai valtakunnallistakin julkisuutta pitkälti projektin yhteydessä toteutetun laajakaistahankkeen johdosta. Projektissa tehtiin jo suunnitteluvaiheessa muutos Ylä-Karjalan malliin, sillä kansalaisverkon tekniseksi ratkaisuksi valittiin avoimeen ympäristöön perustuva selainpohjainen ratkaisu, joka yhdistettynä useimmista muista projekteista poikkeavaan toiminta-alueeseen, kaupunkilähiöön, ja vahvaan paikalliseen näkemykseen ja osaamiseen

---

⁴ Teoksesta ”Halcolm’s Evaluation Fairy Tales” Michael Quinn Pattonin mukaan, ”Practical Evaluation”, Sage Publilation, Beverly Hills, London, 1982, s. 11.

---

käytännössä tarkoitti, että projekti oli muita alueprojekteja itsenäisempi. Teknisen alustan rakentaminen vei projektin resursseja ja siirsi kansalaisverkon operatiivisen vaiheen käynnistymisen syksyyn 2002.

Projekti on ollut monella tavalla menestyksekkäs: laajakaistahanke, onnistunut yhteistyö Kotikirkko –sisältöprojektin kanssa ja innovatiivinen yhteisöllisyyden hyödyntäminen ovat osoituksia onnistumisista. Laajakaistahanke on herättänyt suurta kiinnostusta myös muilla paikkakunnilla, ja toiminta on johtanut yrityksen perustamiseen. OSKUn kokonaisuuden kannalta merkittäväksi muodostui myös selainpohjaisen ratkaisun valinta. Muut alueprojektit seurasivat pitkin matkaa Maunulan kehitystä kiinnostuneina, mikä osaltaan oli myötävaikuttamassa usean projektin myöhempiin päätöksiin siirtyä FC (FirstClassClient, joka on ns. laajennettu sähköpostiohjelma) –pohjaisesta kansalaisverkosta selainpohjaiseen ratkaisuun.

Nettimaunulan toiminta varsinaisena Sitran rahoittamana OSKU –projektina päättyi 31.5.2003. Projektille keskeisen mediapajan toiminta jatkuu supistetussa muodossa. Niinikään Nettimaunulan yhteisöverkko pysyy toiminnassa. Suunniteltuja jatkotoimia on useita, mutta niiden toteutus riippuu muun rahoituksen järjestymisestä. Toiminta on tällä hetkellä pitkälti vapaaehtoistoimintaan perustuvaa. Nettimaunula –projekti onkin osoittanut konkreettisesti rakenteellisen ongelman ”ruohonjuuritason” tietoyhteiskuntatyössä Helsingissä. Sitran rahoitus mahdollisti innovatiivisen projektin, joka hyödynsi sekä paikallistuntemusta, vahvaa paikallisidentiteettiä että paikallisia osaamisvaroja. Tästä huolimatta projektin tuotoksia ja tuloksia on ollut vaikeaa kytkeä laajempiin paikallisiin tai alueellisiin rahoitusrakenteisiin. Useilla muilla OSKUn projektialueilla kytkentä alueellisiin ja / tai maakunnallisiin rakenteisiin on tapahtunut EU-rakennerahastojen, tavoite-ohjelmien ja yhteisöaloitteiden, puitteissa. Toisaalta Nettimaunula –projekti on kuitenkin osoittanut, että yhteisöverkko yksittäisen kaupunginosan mittakaavassa on kyennyt samanaikaisesti sekä hyödyntämään että tukemaan paikallista yhteisöllisyyttä. Paikallisdemokratian ja paikallisen aktiivisuuden ja elinvoiman kehittymisen kannalta Nettimaunulan tulokset ovat lupaavia. Huolestuttavaa kuitenkin on, että näitä kehitysmahdollisuuksien täysimittaista hyödyntämistä mahdollistavia rahoitusrakenteita ei juurikaan näytä olevan, ainakaan Helsingissä.

3.1.2. PiiSavo

Projekti kytkettiin tiiviisti seudun kehittämisstrategioihin. Projektille asetettiin samalla suuri määrä korkealle asetettuja tavoitteita. Projektin toimeenpanoa väritti alkuvaiheessa projektin organisoitumiseen liittyvät suuret ongelmat, jotka hidastivat merkittävästi toiminnan käynnistymistä. Käytännössä Sitra rahoittajana joutui puuttumaan vahvasti projektin kulkuun. Osin alun ongelmista johtuen projektia on toteutettu selvästi erilaisena alkuperäiseen projektisuunnitelmaan verrattuna. Alueen toimijoiden piirissä suhtauduttiin epäilevästi kansalaisverkon tekniseen FC -pohjaiseen ratkaisuun. Projektisuunnitelmaan kuuluvan seutuportaalien ja kansalaisverkon keskinäinen suhde oli niinikään epäselvä. Epäselvyys poistui varsinaisesti vasta uuden projektipäällikön myötä ja päätettäessä siirtyä avoimeen internet – ympäristöön kohti maakunnallista yhteisöverkkoa, mikä on lisännyt eri toimijoiden positiivista suhtautumista verkkoa kohtaan. Siirtymistä uuteen portaaliin on toteutettu syksyllä 2003. Projektin aikana kehitettyä NetCivitas –julkaisujärjestelmää otetaan käyttöön myös ePäijänteessä sekä Varkauden ja Mikkelin seudulla. Projektiin onkin tämän myötä syntynyt sellaista osaamista, josta on ollut hyötyä muiden projektien suunnitellessa ja toteuttaessa vastaavankaltaisia toimia.

Käyttäjiä kansalaisverkkoon saatiin alussa suuntautumalla vahvasti kouluihin. Kansalaisverkon kehitys eri kunnissa on ollut epätasaista kuntien ollessa osin eri linjoilla projektin päämäärien suhteen. Jatkon turvaamiseksi sekä myös maantieteellisen laajentumisen mahdollistamiseksi projektia pyritään asemoimaan Etelä-Savon tietoyhteiskuntakehityksen rakenteisiin ja alueella vauhdissa oleviin kehityskulkuihin eli erityisesti seutukunnista lähtöisin olevaan tavoite 1 – ohjelmaan kuuluvaan ”sateenvarjo-ohjelmaan” verkkopalvelujen kehittämiseksi ja maakunnalliseen tietoyhteiskuntastrategiaan ”eSavo 2010”.

3.1.3. Pohjois-Lappi

Projektin toimeenpano on ollut erityisesti laaja maantieteellinen alue ja toiminnan eriaikainen käynnistyminen eri kunnissa huomioon ottaen erittäin onnistunutta. Lisäksi projekti käynnistyi alueprojekteista ensimmäisenä toimien käytännössä suunnannäyttäjänä monelle projektille. Paikallisella hyvin onnistuneella sisältötuotannolla ja tiedottamisella on ollut merkitystä suotuisasti kehittyneeseen käyttäjämäärään. Kansalaisverkko vaikuttaakin vakiinnuttaneen asemansa. Projektitoimija, Pohjois-Lapin alueyhteistyön kuntayhtymä, osoittautui oikeaksi toimijaksi.

JUHA –sisältöprojektin avulla projektissa on pyritty erityisesti helppokäyttöisten sähköisten julkisen hallinnon palvelujen hyödyntämiseen pitkien etäisyyksien värittämällä alueella. Tässä suhteessa kehitys on osoittautunut kokonaisuudessaan hitaaksi, mutta lupaavia tuloksia on saatu aikaan erityisesti koulutuksen ja oppimisen sektoreilla.

Kansalaisverkon toiminnassa ollaan parhaillaan siirtymässä selainpohjaiseen käyttöjärjestelmään, jonka myötä kansalaisverkosta on tulossa internet-pohjainen ”kansalaisportaali”. Kansalaisverkon toiminta-alue on niinkään laajentumassa Itä-Lapin kuntayhtymän alueelle.

3.1.4. Kainuu

Projektin toimeenpanossa on näkynyt kuntien vaihteleva sitoutumisen aste, mikä on vaikeuttanut kansalaisverkon alueellisen sisällön rakentamista sekä syönyt projektin resursseja. Kansalaisverkon käyttäjämäärä on kuitenkin kehittynyt tasaisesti ja suotuisasti, vaikkakin ”kaksinapaisuus” näkyy selvästi. Parhaillaan projekti laajenee maantieteellisesti alueen kuntien yhteiseksi alueverkoksi. Laajentumisen taustalla on pyrkimys käyttäjämäärien kasvun avulla, sekä julkisen sektorin että yksityisen sektorin, palvelujen lisäämiseen. Projektissa on onnistuttu rakentamaan yhteistyötä mm. paikallisen puhelin-yhtiön ja pankin kanssa.

Maantieteellinen laajentuminen kohti maakunnallista alueverkkoa luo uusia haasteita, sillä jo nykyisen projektin aikana kuntien sitoutumisessa oli huomattavia eroja. Silti laajentumisen onnistumisen edellytykset vaikuttavat hyviltä. Maakunnassa aiemmin tehty yhteinen tietoyhteiskuntastrategiatyö on muokannut maaperää keskeisten toimijoiden parissa. Niinkään myös maakunnallinen yhteisöllisyys vaikuttaa Kainuussa suotuisalta maaperältä.

3.1.5. ePäijänne

Projektin toimeenpano on ollut vaikeaa toiminta-alueen kuntien vaihtelevasta ja vähäisestä sitoutumisesta johtuen, minkä taustatekijänä on sekä luontaisen alueellisen identiteetin

---

puuttuminen että projektin alussa tehty virheelliseksi osoittautunut projektin asemoiminen ”Padasjoen seuduksi”. Projektisuunnitelma on sisällöllisesti osoittautunut ylimitoitetuksi. Projektissa on tähdätty vahvasti pk -yritysten erilaisten tietoliikennetarpeiden tunnistamiseen ja ratkaisujen luomiseen sekä yrityspohjalta toimivan asukaspalvelukeskuksen rakentamiseen, mikä on ollut alueprojektiin kytketyn erillisen sisältöprojektin tavoite. Toiminta on suuntautunut yritysten kotisivuprojektiin ja pilottiyritysten kehittämiseen. Kansalaisverkon rakentaminen ja kehittäminen vaikuttaa jääneen muiden tavoitteiden saavuttamisen jalkoihin.

Yhteistyövaikeudet ovat värittäneet projektin toteutusta, mistä osaltaan on myös vaikuttanut kansalaisverkon käyttäjämäärän heikkoon kehitykseen. Projektissa ollaan nyt kansalaisverkon osalta siirtymässä avoimeen selainpohjaiseen ratkaisuun. Tavoitteena on asukaspalvelukeskuksen nimellä kulkeva seutuportaali tai yhteisöverkko. Toinen projektin pääsuunta on pyrkiä rakentamaan alueelle tietotyöpalvelukeskus, joka tekisi ja kanavoisi edelleen - lähinnä kunnista ulkoistettua - tietotyötä sekä mahdollisesti vastaisi myös asukaspalvelukeskuksen ylläpidosta. Kokonaisuudessaan ePäijänne on koko ajan edennyt yrityspainotteiseen suuntaan, mistä johtuen projektin yhtäläisyydet muihin projekteihin ovat jääneet vähäisiksi.

3.1.6. Kehä 5

Alueella kuntien yhteistyö on toiminut suhteellisen hyvin, mikä osaltaan on seurausta alueen kuntien aiemmasta yhteistyötaustasta. Projektin toteutus osoittautui kuitenkin alkuvaiheessa vaikeaksi. Henkilöstövaihdokset ja projektisuunnitelman tarkistaminen myötävaikuttivat projektin toimeenpanon suotuisaan kehitykseen.

Projektin merkittävänä tuloksena voidaan pitää kaksikielisen verkon luomista, mikä on myös osaltaan vaikuttanut siihen, että käyttäjämäärä on kehittynyt kokonaisuudessaan positiivisesti. Merkittävämpi tekijä tosin on nuorten käyttäjien suuri määrä. Sisällön tuottaminen on kuitenkin osoittautunut hitaaksi, ja kansalaisverkko on jäänyt sisällöltään ohueksi. Projektin tiedottaminen on ollut hyvin toimivaa. Projektin jatkoon kannalta mielenkiintoista on nähdä, missä määrin kaksikielinen verkko kykenee vaikuttamaan myös alueellisen yhteisöllisyyden kasvuun. Pidemmällä aikavälillä esiin nousee myös verkon maantieteellisen alueen laajentaminen.

3.1.7. Saaristo – Skärgård

Projektin toimeenpanoa hidasti alkuvaiheessa huomattavasti projektin organisoitumiseen liittyvät vaikeudet, mistä johtuen projekti on kokonaisuudessaan ollut myöhässä alkuperäisestä aikataulusta, jota on jouduttu matkan varrella tarkistamaan. Sisällön rakentaminen kansalaisverkkoon on ollut hidasta, mm. kuntien vaihtelevasta sitoutumisesta ja hitaudesta johtuen. Julkisen sektorin toimijoiden aktivointi JUHA:n avulla ei onnistunut suunnitellusti. Projektin maantieteellinen alue on laaja ja haastava, mikä osiltaan näkyy myös siinä, että kansalaisverkon käyttäjämäärä kehittyi hitaasti. Toisaalta kuitenkin alue koostuu joukosta kuntia, joissa yhteisöllisyys on erittäin vahvaa. Eräissä kunnissa kansalaisverkko onkin saanut vahvan roolin yhtenä välineenä yhteisön toimintaa.

Projektin jatko kytketään uuteen seutuorganisaation, Region Åbolandiin. Käytännössä projekti rahoitetaan jatkossa merkittävältä osaltaan EU-rahoituksella (EMOTR). Vaikuttaa siltä, että Region Åboland on osoittautumassa toistaiseksi ”puuttuvaksi” sateenvarjoksi, joka nostaa myös projektin tulosten hyödyntämisen ja yleisemminkin jatkokehittämisen mahdollisuuksia.

3.1.8. Itä-Turku

Projekti kärsi toiminta-alueen luontaisen identiteetin puutteesta. Käyttäjämäärä jäi kokonaisuudessaan alhaiseksi, mikä kertoo, ettei käyttäjiä houkuttelevaa sisältöä onnistuttu suuressa määrin luomaan. Projektia toteutti monikulttuurinen työyhteisö, jonka rakentaminen vaati paljon projektipäällikön aikaa ja resursseja, mutta toisaalta osoitti konkreettisesti maahanmuuttajien aidon integroinnin mahdollisuuden. Maahanmuuttajien tavoittaminen sisältöprojektin MATKA:n avulla ei myöskään osoittautunut helpoksi, mikä toi ymmärrystä siitä, mitä haasteita aito monikulttuurisuus asettaa myös tietoyhteiskunnan kehittäjille.

Projektia ei vähäisistä käyttäjämääristä huolimatta kyetty toteuttamisvaiheessa merkittävästi uudelleen suuntaamaan. Projekti Sitran rahoittamana OSKU –projektina päättyi 31.8.2003. Kansalaisverkon toimivimmat osat pyritään siirtämään osaksi Turun kaupungin verkkopalvelua. Lisäksi projektin tuloksia hyödynnetään kaupungin tietoyhteiskuntastrategiatyössä. Pitäen mielessä Nettimaunulan vaikeudet kytkeä tuloksia Helsingin kaupungin toimintaan tulee olemaan mielenkiintoista seurata Itä-Turun projektin toimintojen laajenemista mahdollisesti koko Turku kattavaksi. MATKA:n työtä on jatkettu laajemman kansallisen maahanmuuttajaverkon edellytyksiä kartoittavalla selvityksellä.

3.2. Kokoavia havaintoja alueprojektien toteutuksesta

Työvoimapolitiittinen koulutus

Oppivan Ylä-Karjalan keskeinen sosiaalinen innovaatio oli sen koulutusjärjestelmä, jossa työttömistä työnhakijoista koulutettiin vertaiskouluttajia.⁵ Työvoimapolitiittinen koulutus toteutettiin kaikissa kahdeksassa OSKUn alueprojektissa. Koulutuksen tarkoituksena oli kouluttaa alueprojekteille verkon ylläpitäjät ja vertaiskouluttajat. Työvoimapolitiittisten koulutusjaksojen sisältö ei kaikilta osin vastannut projektien käytännön työn edellyttämiä tarpeita. Tämä korostui erityisesti tapauksissa, joissa kouluttajatahon ja projektin yhteistyö ja yhteydenpito oli vähäistä. Lähtötasovaatimukset työvoimapolitiittiseen koulutukseen vaihtelivat eri projekteissa esimerkiksi tietokonetaitojen osalta. Samoin vaihteli projekteihin lopulta rekrytoitujen ikä ja työtausta. Kokonaisuudessaan koulutusjaksojen sisällöissä ei huomioitu riittävästi valmentautumista verkkoon tuotettavan sisällön tuotantoon. Osin tämä selittyy sillä, että sisällön tuotannon oletettiin tapahtuvan huomattavasti suuremmissa määrin kansalaisverkon käyttäjien toimesta. Vertaisohjaamisessa tarvittavia kykyjä ei kaikissa projekteissa myöskään painotettu tarpeeksi valittaessa henkilöitä kurseille. Lisäksi pedagogisten kykyjen kehittäminen koulutuksen aikana jäi useassa tapauksessa liian vähälle. Aikaa meni projekteissa ennakoitua enemmän projekteihin rekrytoitujen työvalmiuksien kehittämiseen. Koulutusten puutteista huolimatta useimmat rekrytoidut pärjäsivät työssä oppimisen kautta hyvin kouluttajan roolissa. Työvoimapolitiittisen koulutuksen kautta saatiin paikallistuntemusta kansalaisverkon pyörittämiseen. Samalla parannettiin projekteihin rekrytoitujen henkilöiden työmarkkinavalmiuksia. Välittömät työllisyysvaikutukset ovat kuitenkin toistaiseksi rajoittuneet lähinnä projekteihin rekrytoituihin. Uusien työpaikkojen synnyttäminen OSKUn yhteydessä on osoittautumassa vaikeammaksi kuin projektia suunniteltaessa ajateltiin.

---

⁵ Turunen, Jarno, Oppivien seutukuntien synty Itä-Suomessa, Väiliraportti, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, 2002, s.19.

Vertaiskouluttaminen

Vertaiskouluttamisen malli on kaiken kaikkiaan osoittautunut soveltuvaksi ja kiitellyksi tavaksi kouluttaa eri ikäisiä ja koulutustaustan omaavia ihmisiä tietokoneen käyttäjiksi. Vertaiskouluttamisen ideaa on toteutettu onnistuneesti kaikissa projekteissa. Vertaiskouluttaminen on luonnollisesti vahvasti henkilösidonnan, mikä on korostanut rekrytoinnin onnistumista, pedagogisten kykyjen huomiointia rekrytoinnissa ja työhön ohjausta. Projekteissa on syntynyt erilaisia paikallisia vertaiskouluttamisen malleja, variaatioita, joiden avulla on tavoitettu erilaisia käyttäjiä ja käyttäjäryhmiä. Erilaisten koulutustilanteiden kautta on syntynyt osaamista eri ryhmien tavoittamisesta ja opettamisesta, mikä on arvokasta tietoa jatkokehityksen kannalta. Merkittävään rooliin projekteissa nousivat erilaiset suunnatut kohderyhmäkoulutukset (esimerkiksi yhdistykset, kylätoimikunnat, eläkeläisryhmät). Näiden koulutusten ja kurssitusten avulla on kyetty kehittämään perustaitoja ihmisille, joilla ei ole ollut käytännössä mitään aiempaa kokemusta tietokoneista tai tietoverkoista.⁶

Kioskipisteet

Kioskipisteiden käynnistäminen ja ylläpito on onnistunut kaikissa projekteissa suurin piirtein projektisuunnitelmien mukaisesti. Osittain ennakoimattomaksi ongelmaksi muodostui eräissä projekteissa hyvien sijoituspisteiden löytäminen sekä pisteiden ylläpitoon liittyvät kysymykset. Kioskipistetoimintaa on kuitenkin kritisoitu Ylä-Karjalan mallin suorasta kopiaimisesta ilman tarkempaa pohdintaa siitä, miten ihmisiä voisi muilla keinoin tavoittaa.⁷ Pisteiden rooli on joka tapauksessa ollut tärkeä erityisesti alueilla, joilla internet-yhteyksien määrä on vähäinen ja joilla erilaisten laajakaistaratkaisujen ulottaminen kotitalouksiin on teknisesti tai taloudellisesti vaikeaa. Projekteissa on tehty myös innovatiivisia ratkaisuja liikkuvien kioskipisteiden muodossa. Kioskipisteiden määrä ja sijoittelu luonnollisesti muotoutuu parhaillaan projekteissa uudelleen Sitran rahoituksen päättyessä.

Kansalaisverkon käyttö ja sisältö

Toimintaympäristö on kaiken kaikkiaan OSKUn aikana merkittävästi toisenlainen kuin Ylä-Karjala -projektin aikana. Kansalaisten houkuttelu verkon käyttäjiksi on jokaisessa projektissa ollut ennakoitua vaikeampaa. Kansalaisverkon tarjoaman sähköpostiosoitteen merkityksen vähentyessä paine on siirtynyt selvästi sisällön houkuttelevuudelle ja kansalaisverkon käytettävyydelle. Sitran teettämän seutuverkkojen käyttäjätutkimuksen⁸ mukaan yleisesti ottaen erilaisten seutuverkkojen käyttäjät osallistuvat muuta väestöä aktiivisemmin mm. järjestöjen toimintaan ja ovat kiinnostuneita kunnallispolitiikasta, mikä tukee eri alueprojektiarviointien yhteydessä muodostunutta kuvaa OSKUn kansalaisverkoista aktiivisten ja osallistuvien ihmisten toimintana. Aktiivikäyttäjät ovat usein myös vaativia käyttäjiä.

Kansalaisverkon yhteisöllisyyttä tukevaa roolia on vaikeaa konkreettisesti osoittaa. Luontevimmin kansalaisverkon rakentamisessa ja käyttäjien houkuttelussa on onnistuttu

---

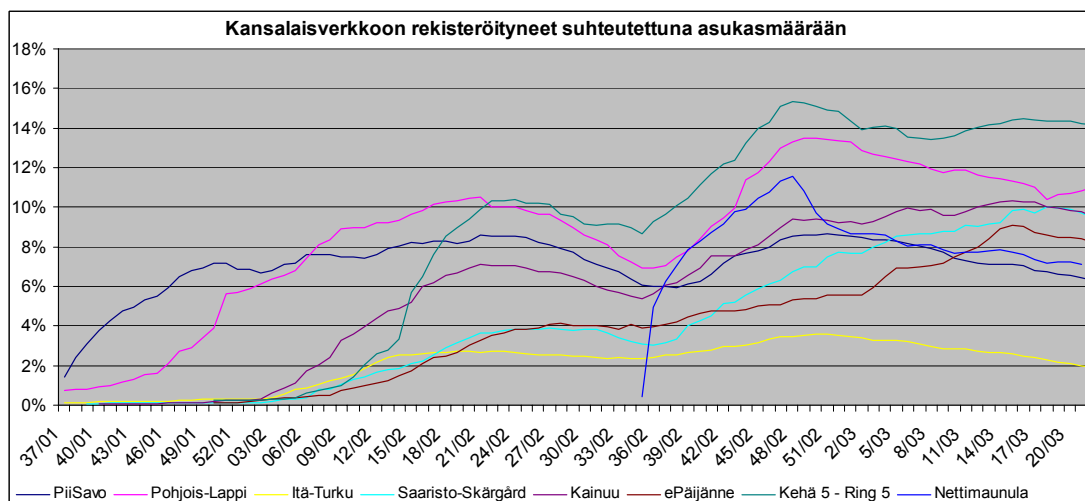
6 Katso Leppilampi, Asko ja Malm, Sinikka, Vertaiskoulutuksen arviointi ja mallintaminen, arviointiraportti, 2003.

7 Katso myös Åbo Akademin väliraportti, s. 34.

8 Tutkimuksessa oli mukana myös muita seutuverkkoja kuin vain OSKU -alueita. Katso Seutuverkkojen käyttäjätutkimus, elokuu 2003.

alueilla, joilla eri keskeisten toimijoiden välillä on ollut jo entuudestaan yhteistyötä ja taustalla luontainen paikallinen tai alueellinen identiteetti, mikä on helpottanut yhteisen tahtotilan rakentamista, osallistuvien kuntien yhteistyötä sekä käytännön asioiden hoitoa. Kokonaisuudessaan OSKU –alueprojektien kansalaisverkkojen käyttäjämäärät jäivät kuitenkin asetetuista tavoitteesta. Alla olevassa kuvassa näkyy alueprojektien kehitys.

Kuvio 4: Käyttäjämäärien kehitys alueprojekteissa (pvm)

Sitran asettama käyttäjämäärätavoite oli alun perin 20%, mutta tavoite laskettiin 15%:iin OSKUn aikana. Projekteista ainoastaan Kehä 5:ssä käytiin 15%:n käyttäjämäärässä. Muissa projekteissa, Itä-Turkua lukuunottamatta, päädyttiin systemaattisen tarkastelujakson loppuun mennessä (vko 22/03) 6-10% lukemiin. Käyttäjämäärien kehitykseen vaikutti osaltaan myös kolmen kuukauden tarkasteluperiodi, jonka jälkeen rekisteröitynyt käyttäjä putosi pois, mikäli ei ollut tuona aikana käyttänyt verkkoa. Tästä johtuen esimerkiksi alkusyksy 2002 näkyy kaikkien kansalaisverkkojen käyttäjämäärissä notkahduksena kesän vähäisestä käyttöasteesta johtuen. Kaikki kansalaisverkot yhteenlaskien rekisteröityneet käyttäjät jakautuivat viikon 22 tilastojen mukaan seuraavasti: naiset 50,25%, miehet 44,53%, yhdistykset 2,28%, yritykset 1,95% ja julkiset toimijat 0,99%.

Yllä oleva kuva esittää hyvin myös projektien käynnistymistä ja osin myös tehtyjä kohderyhmien valintoja, esimerkiksi PiiSavon alkuvaiheen panostus kouluihin näkyy nopeana piikkinä heti projektin alussa. Käyttäjämäärä toimi Sitran määrittelemänä toiminnan edistymisen mittarina, johon sidottiin myös osa rahoituksesta, mikä kokonaisuudessaan ajoi osan projekteista etsimään ”helppoja” ratkaisuja” nopeasti tavoitettavien käyttäjäryhmien kautta, erityisesti koska projektiorganisaatioilla ei käytännössä ollut juurikaan pitkälle menevää sisältötuotantovalmiutta verkkojen avautuessa. Varsinaisia toiminnan ohjaukseen liittyviä vahvoja ylläkköitä vaikeammin marginalisoituneiden tai suuremmissa syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien identifioitiin ja mukaan saamiseen ei ollut. Toisaalta projektien kannalta oli oleellista saada käyttäjiä verkkoon nopeasti, jotta myös sisällön tuottaminen verkkoihin vauhdittuisi. Voidaan myös kysyä, millaisia tuloksia olisi kokonaisuuden kannalta saatu aikaan, jos kansalaisverkon ”loppukäyttäjäfokus” olisi ollut vielä vahvemmin ohjausmekanismeihin kytketty. Tarkoituksena

---

oli rakentaa kansalaisverkko, joka ei vahvasti profiloitu minkään tietyn käyttäjäkunnan tai –ryhmän verkoksi⁹, vaan josta eri ryhmät ja yksityiset kansalaiset voivat rakentaa ”itsensä näköisen”. OSKUn toteutus ei kokonaisuudessaan kuitenkaan ole täysin projektin alkuperäisen strategisen fokuksen mukainen, vaan projekteissa usein luovuttiin vaikeammin tavoitettavien ryhmien mukaan saamisesta. Projektien toteutuksen valossa tämä on kuitenkin ollut pääpiirteittäin oikea ratkaisu, sillä käyttäjien houkuttelu osoittautui paljon vaikeammaksi kuin mitä Ylä-Karjalan esimerkki antoi ymmärtää. Toisin sanoen, niin sanottujen nopeammin tavoitettavien käyttäjienkin houkuttelu osoittautui projekteille riittävän haasteelliseksi. Asiakaslähtöisyyttä verkkojen kehittämiseen haettiin projektien aikana käyttäjäkyselyjen avulla.

Yritysten ja julkisten toimijoiden rooli jäi kansalaisverkoissa ennakolta odotettua pienemmäksi. Yhdistysten osalta kehitys oli aavistuksen positiivisempaa. Näiden kolmen toimijan ennakoitua pienempi rooli kansalaisverkon aktiivisessa kehittämisessä kietoutuu sisältötuotannon problematiikkaan. Kansalaisverkkojen sisältötuotanto on kaiken kaikkiaan ollut yksi projektien suurimmista ongelmista. Kansalaisverkkojen sähköiset palvelut ovat pääsääntöisesti suhteellisen vaatimattomia. Projekteissa on kuitenkin syntynyt paikallisia onnistumisia ”ruohonjuuritasolla”. Sisällön tuottamiseen liittyvät ongelmat ovat leimaa antavia koko suomalaiselle tietoyhteiskuntakehitykselle.

OSKUn aikana erityisesti sisällön tuottamiseen liittyi useita näkökulmia ja käsitteellisiä erimielisyyksiäkin. Mikä kaikki on sisältöä ja kuka sitä tuottaa tai kenen sitä pitäisi tuottaa? Käsitteellistämiseen ei OSKUn aikana ollut vahvasti suunnattavissa resursseja. Kaikille alueprojekteille on ollut tyypillistä, että keskustelualueita lukuun ottamatta sisällön laatiminen verkkoon on pitkälti ollut projektihenkilöstön varassa. Kansalaisverkkojen käyttäjien tuottama sisältö on ollut selvästi oletettua määrällisesti vähäisempää. Paikallisissa projekteissa on kuitenkin onnistuttu luomaan eräitä innovatiivisia toimintoja ja informaatiokanavia, jotka ovat kytkettyneet onnistuneesti paikallisiin yhteisöihin ja niiden tarpeisiin. Näitä onnistumisia yhdistää paikallisten tarpeiden tunnistaminen ja palvelun onnistunut tuottaminen. Varsinaisten verkkoa hyödyntävien sähköisten palvelujen luominen on osoittautunut pitkälliseksi ja vaikeammaksi prosessiksi kuten myös kokemukset mm. sisältöprojekti JUHA:n yhteydessä ovat osoittaneet.

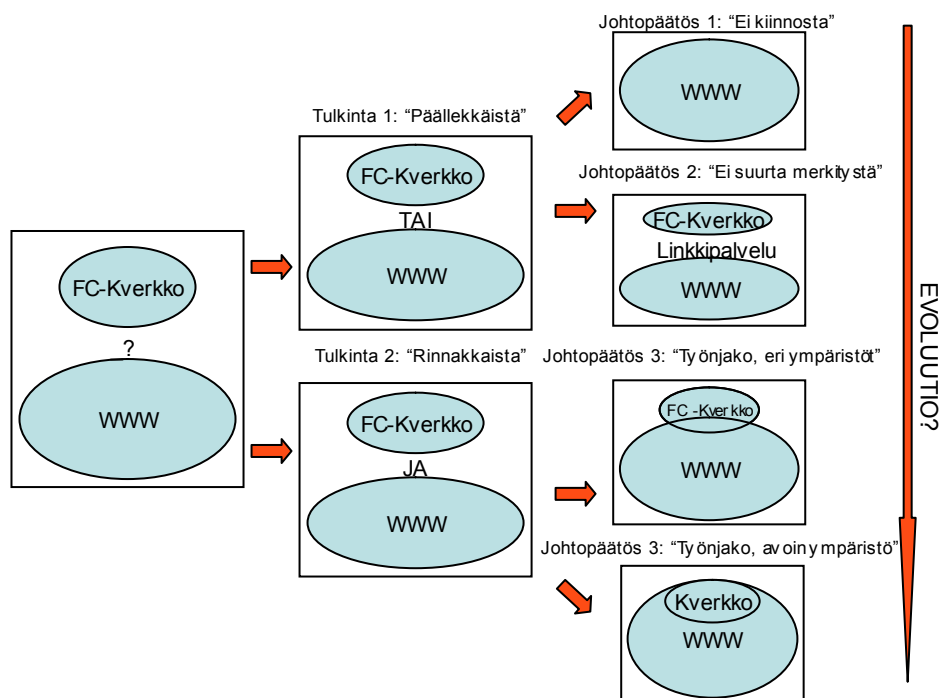
Projektit kohtasivat ruohonjuuritasolla lukuisia ongelmia, jotka liittyivät erityisesti yleisiin uutta torjuviin asenteisiin sekä vanhojen ”hyviksi havaittujen” toimintatapojen pysyvyyteen. Keskeisellä sijalla onnistumisissa ovat olleet paikalliset aktiivit, ”muutosagentit”, riittävä ymmärrys paikallisista kehityskuluista ja eri toimijoiden omista päämääristä, yhdessä muodostettu käsitys saavutettavista konkreettisista hyödyistä sekä riittävät resurssit. Avainkysymykseksi alueprojekteissa sisällön tuottamisen osalta muodostui se, missä määrin julkishallinto, yritykset ja erilaiset yhdistykset ja järjestöt ovat halunneet osallistua, ensin FC – pohjaisen ja myöhemmässä vaiheessa selainpohjaisen, kansalaisverkon kehittämiseen, koska ovat aidosti uskoneet saavansa siitä hyötyä. Tämän hyödyn osoittamiseen tai todentamiseen etukäteen ei ole ollut yleispätevää ratkaisua, joten projektien onnistumisissa on kyse ollut paikallisesta dialogista, erityisesti paikallisten tarpeiden tunnistamisesta yhdessä eri toimijoiden kanssa. Monien paikallisen tietoyhteiskuntakehityksen kannalta keskeisten toimijoiden, esimerkiksi kuntien, sitoutuminen kansalaisverkon kehittämiseen on kuitenkin vaihdellut projekteissa erittäin paljon. Kuntien osalta myönteisiä rahoituspäätöksiä ei välttämättä ole

---

⁹ Tähän samaan ongelmaan on sen eri muodossa tavallaan törmätty myös niissä projekteissa, joissa heti alkuvaiheessa suuntauduttiin vahvasti kouluihin. Verkko on tällaisissa tilanteissa helposti profiloitunut ”nuorten verkoksi”.

suinkaan seurannut aktiivinen projektin toteutus, vaan osin jopa projektien jarruttaminen¹⁰. Kunnallisten päättäjien positiivinen suhtautuminen ei ole aina näkynyt kuntien muiden työntekijöiden, erityisesti ATK –professioiden, asenteissa. Aidon sitoutumisen kannalta ratkaisevaa on ollut kuntien muutaman keskeisen henkilön, ”aktiivin edelläkävijän” tai ”tulenkantajan”, innostuminen. Kyse on toisaalta projekteissa ollut myös siitä, ettei toimijoita ole kyetty vakuuttamaan kansalaisverkon lisäarvosta tilanteessa, jossa toimijat ovat jo kehittäneet omia verkkosivujaan ja mahdollisesti myös sähköisiä palvelujaan. ”Mitä lisähyötyä kansalaisverkosta oikein voi olla?” Oikeastaan voisikin sanoa, että lähtökohta on useasti ollut ”päällekkäistä työtä” –asenne, joten kansalaisverkon puolesta puhujien on täytynyt aloittaa osoittamalla uusien osallistumismuotojen vahvuudet ja hyödyt toimijoille.

Kuvio 5: Kansalaisverkon roolin kehitys

Positiivisen kehityksen kannalta avainasemassa vaikuttaa olevan kansalaisverkon kytkeminen kuntien, seutukuntien ja maakuntien, yleisiin kehittämissuunnitelmiin ja -tavoitteisiin; on pystyttävä rakentamaan jatkuvuutta, ei vaan ”historiatonta” teknistä alustaa, joka on irrallaan toimijoiden pidemmän aikavälin päämääristä ja strategioista. Alueprojektien onnistumisen valossa kansalaisverkon rooliksi on muodostunut lähinnä julkisen sektorin toimijoiden, erilaisten järjestöjen ja yhdistysten työtä ja toimintaa hyödyttävien keskustelu- ja tiedonvaihtoforumien sekä kevyiden sähköisten palveluiden rakentaminen ennemminkin kuin toimijoiden, jo omille internet -verkkosivuilleen tuottamien ja toimintaprosesseihin sisäinrakennettujen sähköisten palveluiden tarjoaminen. Se kuinka nopeasti tai hitaasti tämän rajapinnan ja työnjaon muodostuminen ja selkiytyminen on tapahtunut on projektien kokemusten valossa pitkälti riippuvainen toimijoiden yleisestä tietotasosta sekä tietoyhteiskunnan haasteiden ja mahdollisuuksien aidosta tiedostamisesta. Alueilla, joissa oli rakennettu tietoyhteiskuntastrategioita ja toimintasuunnitelmia jo ennen OSKUa, oli jo olemassaoleva

10 Katso esimerkiksi Turunen, Jarno, 2002, s. 29

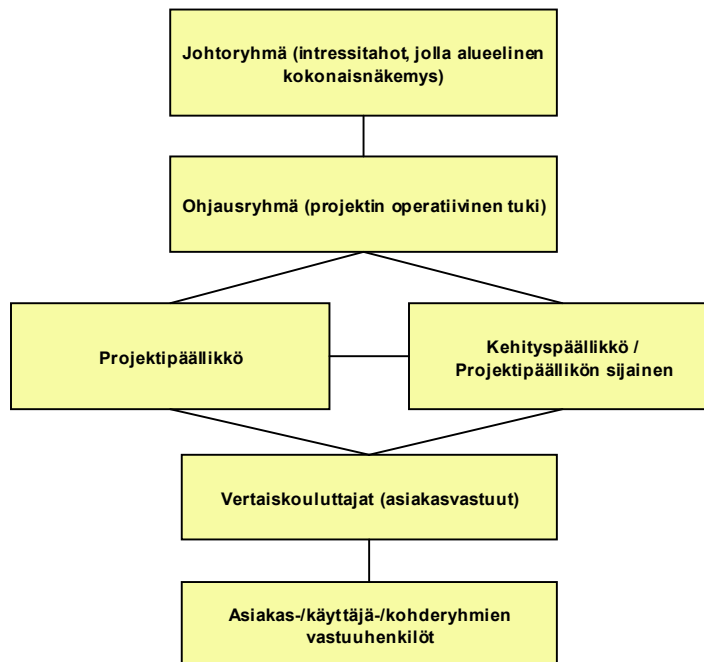
käsitys siitä, mihin haasteisiin tulevaisuudessa joudutaan vastaamaan. Maaperä kansalaisverkon kehittämiseksi oli hedelmällisempi.

Yritysten aktivointi on kaikissa projekteissa ollut erittäin vaikeaa, osittain koska kansalaisverkkojen tulevaisuus on ollut epävarma. Lisäksi verkkojen käyttäjämäärät asiakaspotentiaalina eivät ole suuressa määrin innostaneet yrityksiä mukaan eikä myöskään FC – alusta ole kaikkien projektien kokemusten mukaan kovinkaan hyvin soveltunut yritysten tarpeisiin. Epäilemättä myös markkinointi yritysten suuntaan on ollut osin jäsentymätöntä kokemuksen puutteesta johtuen. Kokonaisuudessaan voitaneen sanoa, että yrityskentän suhteen OSKUn odotukset olivat epärealistisia, ja niihin vaikutti vielä 1990-luvun lopun tietotekniikan läpimurrot ja talouden nousu, mikä loi kuvaa mm. merkittävistä on-line busineksen paikallisista ja alueellisista mahdollisuuksista. Yhdistykset ja järjestöt sekä erilaiset projekti- ja työryhmät ovat tarttuneet kansalaisverkon mahdollisuuksiin yrityksiä paremmin. Kaiken kaikkiaan sisältötuotannon vaikeudet vaikeuttivat sekä kansalaisverkkojen markkinointia että rekisteröityneiden käyttäjien pitämistä aktiivisina verkon käyttäjinä. On tosin myös mahdollista, että vasta nyt, kun useimmat kansalaisverkot kytkeytyvät – rahoituksellisestikin – laajempiin alueellisiin rakenteisiin, ovat ne riittävän kiinnostavia julkisen hallinnon toimijoiden näkökulmasta. Ehkä vasta nyt ovat vaativampien palveluiden edellyttämät puitteet olemassa?

Projektinhallinta

Kaiken kaikkiaan usean projektien toteutusta häiritsi useat projektien sisäiset ongelmat, jotka useassa projektissa johtivat projektipäällikön vaihtumiseen kesken projektin toteutuksen. Lisäksi useimmissa tapauksissa projektipäälliköt eivät olleet mukana varsinaisen projektisuunnitelman laatimisessa, mikä vaikeutti suunnitelmien sisäistämistä projektien alkuvaiheissa. Projektit organisoituivat eri tavoin ja projektiorganisaatiot sijaitsivat erilaisissa emo-organisaatioissa, minkä seurauksena myös ohjaukset olivat vaihtelevia. Projektien ohjausryhmien osallistuminen projektien toteutukseen vaihteli suuresti. Alueprojekteja toteutettiin kaiken kaikkiaan varsin projektipäällikkökeskeisesti, mikä osin muodostui myös toiminnan pullonkaulaksi. Osassa projekteista vastuu kasautui yksinomaan projektipäällikölle, kun taas joissain projekteissa kehittyi luontevia työnjakoa. Saatujen kokemusten valossa on mahdollista hahmotella eräänlainen projektin ”perusmalli”, jonka avulla ainakin osa organisoitumiseen liittyviä ongelmia olisi ollut mahdollista välttää.

Kuvio 6: Projektien organisoitumisen ”perusmalli” saatujen kokemusten valossa

Koska kansalaisverkko ei ollut ”valmis tuote” oli projekteille käytännössä tärkeää saada Sitran lisäksi näkemystä ja taustatukea keskeisiltä paikallisilta toimijoilta. Tukea tarvittiin kahdella tasolla eli sekä päättäjien ja vaikuttajien piirissä että operatiivisen toiminnan ja eri toimijoiden välisten käytännön ongelmien ratkaisun tasolla. Projektin eri vaiheet kuormittivat projektipäälliköitä huomattavasti, mikä nosti useassa tapauksessa esiin työparin tarpeen. Selkeästi määritellyt kouluttajien asiakasvastuut, erikoistumisalueet, ja eri asiakas-/käyttäjä- ja kohderyhmien yhteyshenkilöt määriteltiin useassa projektissa matkan varrella.

Projektien tiedottaminen

Projektien tiedotus oli keskeisessä roolissa käyttäjien houkuttelemiseksi. Tiedotuksen systemaattisuus vaihteli projektista toiseen. Projektit eivät pääasiassa kuitenkaan toteutusvaiheessa seuranneet systemaattisesti viestinnän vaikuttavuutta. Kokonaisuudessaan OSKU oli hyvin esillä, erityisesti paikallislehdissä. Mediassa olleiden OSKU:a käsitteiden juttujen perussävy oli myönteinen, ja myönteisten juttujen suhteellinen osuus kasvoi projektien edetessä. Esitetty kritiikki kohdistui usein yleisesti tietoyhteiskunnan epätasa-arvoisuuteen tai kunnan päättäjiin. Valtakunnallista julkisuutta projektien oli vaikeaa saada. Nettimaunulan laajakaistahanke nousi tässä suhteessa erityistapauksena esiin.¹¹ Projektien tiedotushaasteet kasvavat parhailaan verkkojen maantieteellisen alueen laajentuessa.

Sitran projektien ohjaus

Sitra tietoyhteiskuntaa edistävänä toimijana otettiin alueilla hyvin vastaan. Sitra on alueilla koettu neutraaliksi, merkittäväksi ja arvokkaaksikin toimijaksi, mikä on mm. erottanut OSKU-projektit jossain määrin inflaation kärsineistä EU-projekteista. Osittain Sitran rahoittajana samaa hyvää vastaanotto tietysti johtuu Sitran korkealle arvostetusta osaamisesta ja mukanaan tuomasta

¹¹ OSKU –projektin mediaseuranta-aineiston analyysi, tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 2003.

statuksesta alueille, mutta osittain myös siitä, että Sitra on ”ei-EU-toimija”. Erilaisten EU-projektien määrä ja sisältö on osin hallitsemaan ja byrokraattinen kokonaisuus usealle paikalliselle ja alueelliselle toimijalle. Esimerkiksi tavoite-ohjelmien rahoittamien projektien osalta osaamista ei rahoittajan tai rahoituksen hallinnoijan puolelta projekteihin juurikaan tuoda, vaan projektiorganisaatiot ovat itse vastuullisia sisällöllisestä suuntaamisesta ja kehittämisestä. Sitra rahoittajana on pyrkinyt projektien välisten synergioiden löytymiseen ja mahdollisimman tehokkaaseen tiedonsiirtoon. Sitra rahoittajana on siis ollut aktiivisesti mukana projekteissa. OSKU koettiin sekä hallinnon osalta joustavaksi että Sitra toteutukseen myötävaikuttavaksi aktiiviseksi toimijaksi.

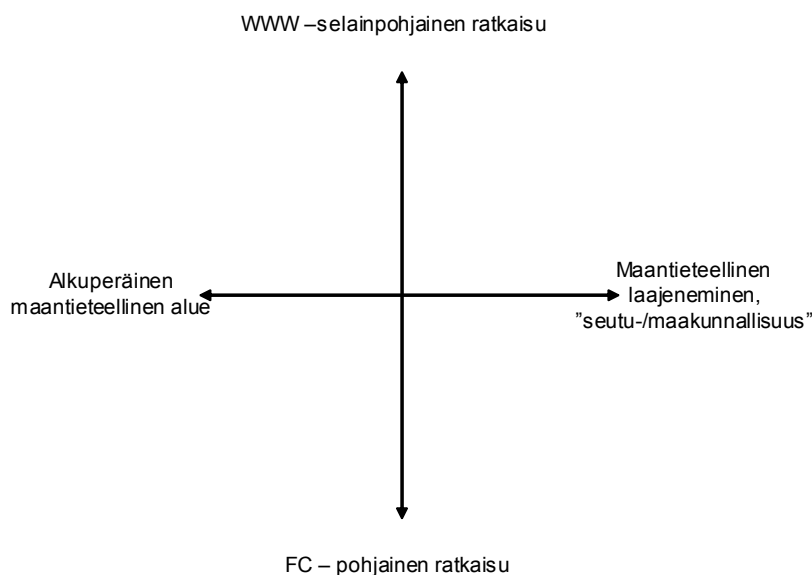
Sitra pyrki tuomaan projekteihin ymmärryksen peruselementeistä, joista paikalliset toimijat rakentaisivat itselleen sopivan sovelluksen. Sitran toimesta järjestettiin tiivis kanssakäyminen projektipäälliköiden välille sekä intranetin että säännöllisten projektipäällikköfoorumien muodoissa. Projektipäällikköfoorumien yhteydessä projektipäälliköille järjestettiin asiantuntijoiden esitelmää sekä muita koulutuksellisia ja projekteja sparraavia osia. Käytännössä Sitran rooli rahoittajana ja toimintaa strategisesti ohjaavana tahona muodostui monimuotoiseksi eri projektien tilanteiden ja tarpeiden mukaan, mihin vaikutti luonnollisesti myös Sitran henkilöresurssien kuormitus OSKUn eri vaiheissa. Erityisesti niissä alueprojekteissa, joissa sisäiset ristiriidat korostuivat, korostui myös Sitran rooli. Sitran ohjaava rooli väheni projektien edetessä, mutta säilyi projektien tavoitteita ja suuntaa koskevissa kysymyksissä. Kaikkien projektien osalta dialogi ei johtanut jälkikäteen arvioiden riittävän nopeisiin tarkistuksiin, esimerkiksi Itä-Turun ja PiiSavon osalta suunnan muutoksia olisi tarvittu jo aiemmin.

Projektien seuranta tehtiin Sitrassa aktiivisesti, sillä kanssakäyminen oli läpi projektin runsasta. Ongelmaksi muodostuivat kuitenkin seurantaindikaattorit, jotka olivat pääasiassa määrällisiä (”käyttäjien lukumäärä” ja ”koulutettujen määrä”). Laatua mittaavia indikaattoreita ja laadun seuranta ei koko projektin tasolla oikeastaan ole systemaattista ollut. Alueprojekteissa on toimintaa suunnattu asiakaspalautteiden avulla.

Projektien jatkosuunnitelmat

Projektien kannalta keskeiset ratkaisut jatkoon osalta voisi kiteyttää kahteen ydinkysymykseen: millä toiminta-alueella jatkossa toimitaan ja millä tekniikalla verkko toteutetaan?

Kuvio 7: Projektien strategiset kysymykset.

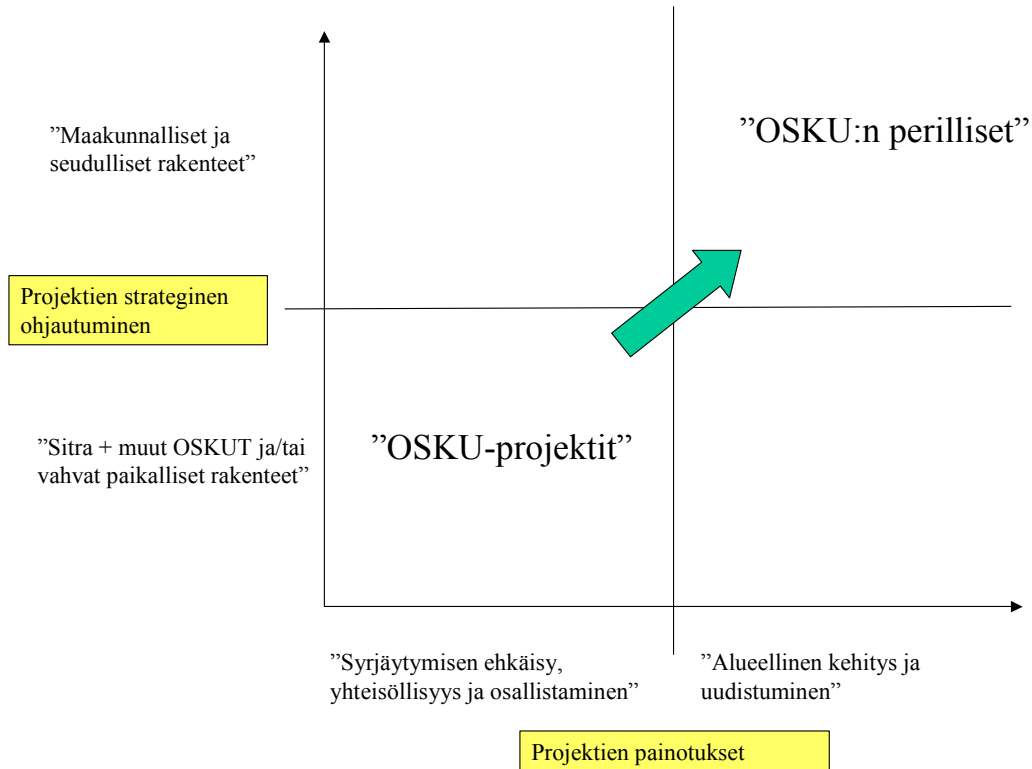

Teknisen ratkaisun osalta ePäijänne, PiiSavo, Pohjois-Lappi ovat parhaillaan siirtymässä selainpohjaiseen ratkaisuun. Synä on FC:n toiminnallinen rajallisuus ja osittainen sopimattomuus projektien kaikille toiminnoille. OSKUn käynnistysvaiheessa FC –ohjelmiston käyttöönotto tarjosi valmiin työkalun ja alustan toiminnalle, mutta projektien edetessä ohjelmistoa kritisoitiin paljon. Lisäksi toimittajan ja projektien välillä oli eri näkemyksiä siitä, mitä ominaisuuksia alustassa tulisi olla.

Usean käynnissä olevan alueprojektin jatkosuunnitelmissa alueellinen laajentuminen tarkoittaa päämääränä maakuntatasoa. Tämä on osittain seurausta aluehallinnon ja -kehittämisen dynamiikasta, sillä monella tavalla merkitystään koko ajan nostava maakuntataso mahdollistaa erilaisia yhteistyökoalitioita sekä rahoitusmalleja, erityisesti EU-rakenerahastojen avulla. Projekteissa korostetaan laajentumisen myötä saavutettavien suurempien käyttäjämäärien luomaa dynamiikkaa ja uusia mahdollisuuksia ja positiivisia vaikutuksia mm. palvelutarjonnan rakentamiseen. Maakunnallisen yhteisöllisyyden oletetaan siis toimivan verkkoympäristössä, mutta sitä kehitettäneen jatkossa paikallisten yhteisöjen ja portaalien rinnalla. Maakunnallinen portaalit ei korvaa alueellisia tai paikallisia palvelukokonaisuuksia. Nykyisten projektien maantieteellisten alueiden laajentuessa seudullisiksi tai maakunnallisiksi kytkeydytään kuitenkin myös entistä vahvemmin osaksi sen tason toimijoiden strategisia tavoitteita. Kytkeytyminen alueellisiin ja maakunnallisiin rakenteisiin tuo projekteihin painotuksia, jotka liittyvät erityisesti alueiden tai seutujen elinvoimaisuuden takaamiseen. Tällöin puhutaan elinkeinorakenteen kehittämisestä ja uudistumisesta sekä laajemmin kaikkien kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien lisäämisestä sekä sähköisten palveluiden lisäämisestä.

OSKUn yhteydessä sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn, kansalaisverkon ja muiden OSKUn toimenpiteiden kuten kansalaisten koulutuksen avulla, on liittynyt näkökulmasta riippuen joko idealismia tai toiveajattelua. Millainen tietoyhteiskuntaosaamisen taso tai lukutaito aidosti ehkäisee polarisaatiota? Riittääkö siihen FC:hen pohjautuvan kansalaisverkon käyttö, pankkien sähköisten palveluiden käyttö, netissä surffaaminen, Microsoft Office-ohjelmiston käyttökyky vai ei vielä mikään näistä? Vaikka onkin vaikeaa todentaa esimerkiksi kansalaisverkkojen sosiaalista polarisaatiota ehkäisevää merkitystä, ei ole syytä väheksyä erityisesti työttömien työnhakijoiden kouluttamista vertaiskouluttajiksi tai tietokoneiden perustaitojen koulutuksen merkitystä esimerkiksi vanhemmille ikäryhmille. Kytkeytyminen laajempiin maantieteellisiin rakenteisiin ei myöskään tarkoita, etteikö projekteilla voisi jatkossa olla sosiaalista syrjäytymistä ehkäisevää merkitystä. Ehkä OSKUn kokemusten myötä projekteissa suhtaudutaan kokonaisuudessaan nyt realistisemmin alueellisen ja sosiaalisen syrjäytymisen teemojen ratkaisemiseen projekteissa käytettävissä olevien yksittäisten välineiden tai toimenpiteiden avulla.

Kuvio 8: Projektien kehitystrendi

Yllä on kuvattu projektien kehitystä OSKUn toteutuksen aikana. Eri projektit ovat luonnollisesti edenneet erilaisella vauhdilla eli kuvan osoittama siirtymä ei suinkaan tapahdu yhtäkkiä rahoituspohjan muuttuessa, pikemminkin uuden rahoittaja- ja ”isäntätahon” löytäminen on tämän aikaa vievän prosessin, ”strategisen siirtymän”, tulos. Molemmat kaupungissa toimivat projektit, Itä-Turku ja Nettimaunula, ovat olleet erilaisen tilanteen edessä. Näiden projektien mahdollisuudet kytkeytyä paikallisiin rakenteisiin eivät osoittautuneet yhtä hyväksi kuin muiden projektien mahdollisuudet maakunnissa, erityisesti runsaamman EU-rahoituksen piirissä olevilla alueilla. Näille ”urbaaneille” projekteille ei kaikkien tulosten hyödyntämisen osalta ole tällä hetkellä yhtä selkeitä ”OSKUn perillisiä”, joten näiden projektien tulosten hyödyntäminen riippuu pitkälti siitä, miten niitä kytetään kytkemään ko. paikkakunnilla toimiviin muihin rakenteisiin ja projekteihin.

3.3. Sisältöprojektit

OSKU –projektin projektisuunnitelmassa todetaan, että ”sisältöprojektit toteutetaan yhteistyössä valtakunnan tason toimijoiden kanssa, ja niiden tavoitteena on edesauttaa alueprojektien etenemistä ja rakentaa tietoyhteiskuntakysymyksissä yhteistoimintamalleja ja mahdollisuuksia eri sidosryhmien välille”¹². Sisältöprojektit, nimestään huolimatta, eivät viittaa kapeasti

¹² Oppivat seutukunnat – projektisuunnitelman yhteenveto, s. 7. Sitra 2001.

---

sisältötuotantoon, vaan ne ovat enemmänkin kokoelma alueellisen tietoyhteiskuntakehityksen kannalta tärkeinä pidettyjä aiheita tai teemoja, joilla on pyritty tukemaan ja vauhdittamaan alueprojektien kehitystä. Lisäksi alun perin ajatuksena oli mahdollistaa alueprojektien erikoistuminen sisältöprojektien avulla. Sisältöprojekteihin sisältyy kyllä itse verkon sisällön tuottamista, mutta enemmänkin niissä on kyse uusien toimintatapojen hahmottamisesta ja luomisesta eri yhteyksissä kansalaisverkon tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi.¹³ Sisältöprojekteja on ollut kaiken kaikkiaan kuusi kappaletta:

- Julkisen hallinnon verkkopalvelujen kehittämisprojekti (JUHA) / Pohjois-Lappi, Saaristo ja Kainuu
- Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) koordinoima kolmannen sektorin verkkoviestintään keskittyvä projekti (Wilma) / Kainuu ja PiiSavo
- Pienten yritysten IT-polkujen kartoitus (OSKU:sta asukaspalvelukeskukseen) / ePäijänne
- Seurakuntien viestinnän ja verkon kautta tapahtuvien palvelujen kehittäminen (LIMPPU) / Kehä 5
- Kirkon ja alueyhteisön tapahtumien välittäminen internetin välityksellä (Kotikirkko) / Nettimaunula
- Maahanmuuttajien tietoyhteiskuntataitojen kehittämisprojekti (MATKA) / Itä-Turku

Alla projektit on käsitelty yksitellen esitellen lyhyesti niiden keskeistä sisältöä sekä nostaten esiin sellaisia keskeisiä havaintoja ja johtopäätöksiä, joilla on mahdollisesti laajempaakin merkitystä.

3.3.1. JUHA

JUHA –projektin päätavoitteena on ollut ”hyödyntää tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia julkisen sektorin (valtion viranomaiset, kunnat, Kela) palvelutuotannossa sekä vaikuttaa palveluprosesseihin siten, että tietotekniikkaa hyödyntämällä niitä voidaan kehittää ja samalla saavuttaa resurssien säästöjä tai uudelleen kohdentamisia”¹⁴. Projektin toimintaa on käytännön toiminnan tasolla suunnattu useille julkisen palvelutuotannon alueille. Projekti oli suunnitelman mukaan tarkoitettu toteuttaa pilotointina kahdella, pitkien etäisyyksien värittämällä OSKU -alueella, Turunmaan saaristossa ja Pohjois-Lapissa, minkä jälkeen pilotoinnin kokemukset siirrettäisiin muiden OSKU-alueiden käyttöön. Projekti käynnistyi ensin Saaristossa, mutta projektia toteutettaessa alueellista painopistettä muutettiin siten, että vuoden 2002 jälkimmäisellä puoliskolla työ keskittyi erityisesti Pohjois-Lappiin johtuen pitkälti

---

13 Sisältöprojektit ovat väistämättä olleet myös osa valtakunnallisen OSKU -projektin aikana vellonutta sisältötuotanto –keskustelua. Yhteistä ymmärrystä siitä, mikä OSKU:n puitteissa on varsinaista sisällön tuottamista ja kenen sitä tulisi tehdä, on ollut vaikeaa muodostaa. Käsitteiden määrittely on lopulta pitkälti tapahtunut kunkin projektin sisällä. Tämä ei ole tietystikään erityisesti vain OSKU:n ongelma, vaan kyse on laajemminkin teknologisten muutosten mukanaan tuomasta välttämättömästä uusien merkitysten luomisesta.

14 OSKU:n julkisen hallinnon verkkopalvelut –sisältöprojektin (JUHA-projekti) toteutus 2002-2003, HAUS, 2002.

---

alueprojektien erilaisesta kehityksestä. Kevään 2003 aikana projektin työskentely keskitettiin konkreettiseen ”kärkeen” eli ns. kevyeen tunnistamiseen perustuvien kuntien verkkolomakkeiden sähköisen lähettämisen pilotointiin yhteistyössä JUHTA:n kanssa. Tätä työtä on viety eteenpäin Kainuun ja Pohjois-Lapin alueprojektien kanssa. JUHA:a on toteuttanut HAUS yhdessä valtakunnallisen OSKU –projektin, alueprojektien ja perustetun valtakunnallisen asiantuntijaryhmän avulla.

Pohjois-Lapissa eteenpäin on päästy esimerkiksi kuntien sivistys- ja kulttuuritoimissa, kouluissa ja oppilaitoksissa sekä lasten päivähoidossa. Saaristossa niinkään kartoitettiin lähtötasoa ja ideoitettiin potentiaalisia verkkopalveluita, mutta JUHA:n alueellisen painopisteen muuttuessa kehitettyjen ideoiden eteenpäin vieminen on jäänyt pitkälti paikallisten toimijoiden varaan – eikä ole juurikaan edennyt. Saaristossa lupaavia ”ituja” on nähtävissä kuitenkin erityisesti kuntien sivistystoimen sekä työvoimapalveluiden piirissä. Kokonaisuudessaan kehittyneemmät verkkopalvelutyypit, kuten kansalaisten osallistumista tukevat palvelut tai vireillepanoa ja tiedonvaihtoa mahdollistavat palvelut, eivät ole juurikaan edenneet yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. JUHA –projektin suurin ongelma on ollut kansalaisverkon merkityksen ja lisäarvon tunnistamisen vaikeus eri julkisen hallinnon organisaatioiden kanssa. Viranomaisilla, joilla on jo omat www-sivunsa – vähintäänkin valtakunnallisella tasolla - on ollut vaikeaa innostua miettimään, mitä muuta voisi alueellisesti ja paikallisesti olla. Palveluideat ja –konseptit eivät ole olleet helposti löydettävissä. Oman elementtinsä on tuonut myös mukaansa eri organisaatioiden sisäinen hierarkia. Organisaatioiden sisäisen paikallisen ja kansallisen tason suhde on uuden kehittämisen suhteen usein monimuotoinen. Missä määrin ”alhaalta” tulevat ideat törmäävät ”ylätason” jäykkiin rakenteisiin ja missä määrin ”alhaalla” odotetaan merkittävien kehittämissimpulssien tulevan aina ”ylhäältä”? JUHA:n yhteydessä kehitystä pyrittiin edesauttamaan JUHA:n valtakunnallisen asiantuntijaryhmän avulla, jotta alueilla voitaisiin edetä organisaatioiden ”ylätason” tiedonvaihdon ja päätösten tukemana. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ryhmän rooli jäi enemmän tietoa välittäväksi kuin toimintoja aktiivisesti käynnistäväksi tai kehittäväksi.

3.3.2. Vilma

Vilma on ainoa vapaaehtoistoimintaan pohjautuvalla järjestökentällä toimiva sisältöprojekti. Vilman projektisuunnitelmassa todetaan, että projektissa keskitytään erityisesti yhdistysaktiivien aktivointiin tiedontuottajiksi rivikansallisten aktivoinnin ollessa välillinen tavoite. Osatavoitteina on ollut aktivoida MLL:n paikallisyhdistysten toimijoita tuottamaan lapsiperheitä kiinnostavaa tietoa paikallisverkkoihin, lisätä yhdistysten paikallista vaikuttamista ja yhteistyötä, parantaa järjestöaktiivien toimintaedellytyksiä (erityisesti IT-aidot) ja kehittää järjestötoimijoiden paikallisverkon käyttömahdollisuuksia ja –edellytyksiä.¹⁵

Käytännön työ on pitkälti rakentunut yhdistysten vapaaehtoisten kansalaisverkkovastaavien kouluttamiseen sekä sittemmin kansalaisverkkovastaavien, alueprojektien vastuukouluttajien ja MLL:n keskustuomiston suunnittelijan yhteisen työn pohjalle. Kansalaisverkon käyttäminen tiedotuskanavana on otettu käyttöön yhdistyksissä, vaikkakin infotaulun seuraamisaktiivisuus vaihtelee suuresti. Onnistumisina voidaan nostaa esiin myös perhekeskusten yhteyteen sijoitettujen nettipisteiden suosio. Erityisesti introjen käyttö, aktiivisten keskustelualueiden rakentaminen sekä yhdistysten aktiivinen kansalaisvaikuttaminen kansalaisverkon avulla eivät pääpiirteittäin ole toteutuneet suunnitellusti. Projektin aikana on törmätty useisiin konkreettisiin

---

15 Yhteistyösuunnitelma: paikalliset hankkeet, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2001.

---

hidasteisiin. Resursseihinsa nähden ylikuormitetut yhdistykset eivät välttämättä lähde kokeilemaan uutta ”ylhäältä annettuna projektina”. Yhdistysten avainhenkilöillä ei aina ole aitoa kiinnostusta tietokoneiden hyödyntämiseen tai heidän pääsy kansalaisverkkoon ei onnistu kotoa tai työpaikalta. Halukkuuteen uudistaa toimintatapoja vaikuttaa myös avainhenkilöiden omat aiemmat kokemukset sähköisistä kanavista ja palveluista. Introihiin myös pyrittiin projektin yhteydessä liian automaattisesti ja nopeasti miettimättä todellisia tarpeita. Vaikuttaa siltä, että innostus kansalaisverkon käyttöön on konkretisoitunut toiminnaksi parhaiten niissä yhdistyksissä, jotka ovat olleet jo entuudestaan aidosti yhteistoiminnallisia ja viestintäkulttuuriltaan avoimia ja joissa yhdistyksen toiminnan volyyymi on tasapainossa vapaaehtoisten käytettävissä olevan ajan suhteen. Välttämätön edellytys onnistumiselle on niinkään avainhenkilöiden tietokoneen käyttötaito – ja/tai halu oppia uutta. Yhdistysten aktiivien henkilökohtaiset motiivit ovatkin avainasemassa. Se, millaisia taitoja, tietoja, verkostoja – ja viime kädessä hyötyjä - uusien toimintatapojen kautta uskotaan saavutettavan vaikuttaa vapaaehtoistoiminnassa ratkaisevasti haluun kokeilla uutta.

Vilman käynnistyessä projektilla ei ollut tarkkaa kuvaa yksittäisten yhdistysten aktiivisuuden tai kiinnostuksen tasosta, minkä seurauksena projektissa jouduttiin tekemään paljon peruskartoitusta ja kansalaisverkon ”markkinointia”. Projektin edetessä tehokkaimmaksi tavaksi osoittautui hyvinkin pienten konkreettisten asioiden tekeminen ja esittely yhdistyksestä toiseen.

3.3.3. Asukaspalvelukeskus

ePäijänteen alueprojektin yhteydessä toimineen sisältöprojektin tarkoituksena on ollut saattaa alueen yritykset tiiviimmin käyttämään hyväkseen tietotekniikkaa ja toisaalta varmistaa nykyisen kansalaisverkon toiminnan jatkuminen varsinaisen alueprojektin päättyessä. Käytännössä ePäijänteen ja Asukaspalvelukeskuksen välinen rajanveto on vaikeaa – ellei mahdotonta, erityisesti kun parhaillaan käyttöön otettavaa seutuportaalia on tavallaan jo tehty sisältöprojektin yhteydessä. Projektit ovat toimineet saman projektipäällikön johdolla, ja niiden toiminta on ollut käytännöstä täysin integroitua.

Sisältöprojekti on koostunut kolmesta erillisestä osasta eli interaktiivisen seutuportaalin rakentamisesta, yritysten kotisivuprojektista sekä muutaman pienen yrityksen liiketoiminnan kehittämisestä tietotekniikan avulla. Seutuportaali, asukaspalvelukeskus, jatkaa nykyisen kansalaisverkon, nykyisen OSKU –portaalin, työtä. Kotisivuprojektissa on toteutettu ohjelmiston avulla pääasiassa pienten yritysten kotisivuja. Erillisessä liiketoiminnan kehittämisprojektissa mukaan valittiin viisi yritystä, joilla oli tarpeita tuotannonohjauksen tiedonhallintaan, informaation jakamiseen internetissä tai sähköisen kaupan kehittämisen suhteen. Kotisivuprojekti on konkreettisilla tavoilla osoittanut toisaalta pienten yritysten tarpeita ja toisaalta yrityksiensä kehittämiseen liittyviä ongelmia. Käytännössä alueprojektin työntekijät ovat lopulta kantaneet pitkälti vastuun materiaalin tuottamisesta yritysten kotisivuille, mikä herättää kysymyksen, missä määrin yrityksissä on aidosti tapahtunut oppimista ja missä määrin on vain hyödynnetty tarjottua palvelua, joka ei ole laadultaan vastaavien kaupallisten palvelujen veroinen.

Merkittävintä yrityskenttään liittyvissä ePäijänteen alahankkeissa lienee lukuisten yritysten johdon ja henkilökunnan saaminen pohtimaan, miten tietotekniikkaa voitaisiin hyödyntää liiketoiminnassa. Sisältöprojektin puitteissa on toteutettu alahankkeita, jotka ovat muiden alueprojektien toimintaan verrattuna selvästi yrityspainotteisempia. Käytännössä tämä on myös tarkoittanut, että ePäijänne –alueprojektin ja Asukaspalvelukeskus – sisältöprojektin muodostama kokonaisuus on muodostunut hyvin erilaiseksi kuin muut OSKU –projektit.

3.3.4. Limppu

Kehä 5:n yhteydessä toimivan Limpun tavoitteiksi määriteltiin projektisuunnitelmassa Kehä 5 – alueen seurakuntien yhteistyön lisääminen ja seurakuntien viestinnän ja palveluiden kehittäminen luomalla seurakuntalaisille toimivia yhteyksiä seurakuntaan. Tavoitteiden saavuttamiseksi ideointiin suuri joukko toimenpiteitä sekä kytkettiin projekti myös kirkkohallituksen laajempiin viestintä- ja tietohallintotavoitteisiin.

Projektissa toiminut osa-aikainen henkilö käytännössä vastasi pitkälti seurakuntien henkilöstön kouluttamisesta kansalaisverkon ja tietokoneiden käyttöön sekä sisällön ideoimisesta ja toteuttamisesta kansalaisverkkoon yhdessä seurakuntien työntekijöiden kanssa. Projektin yhteydessä on myös kierrätetty käytettyjä tietokoneita seurakuntien välillä ja yleisesti muokattu asenteita uusien palvelumuotojen luomiseksi. Esimerkiksi suunniteltuun ”nettipappi” – toimintaan on kuitenkin ollut vaikeaa saada pappeja innostumaan. Kansalaisverkkoon on luotu seurakunnille ja eri työntekijäryhmille introja, joiden käyttö on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Aikaan saadut seurakuntien internet-sivut ovat kuitenkin selvästi tulleet tarpeeseen sekä kohottaneet seurakuntien profiilia ja imagoa. Virkatodistuksen tilaamista internetin kautta on niinkään toteutettu. Tärkeimpänä tuloksena projekti on onnistunut aktivoimaan seurakuntien henkilökuntaa tietokoneiden käyttöön.

Projektin yhteydessä on törmätty suuriin ja yllättäviinkin ruohonjuuritason ongelmiin. Ensinnäkin, mukana olevissa seurakunnissa on kokonaisuudessaan vähän tietokoneita, ja ne eivät ole käytännössä edes kaikkien käytettävissä. Tietokoneiden ja sähköisten palveluiden käyttötaito on ollut ylipäättänsä vähäistä. Projektin kohtaamat käytännön vaikeudet melko nopeasti osoittivat, että projektin aikana ei kyetä toteuttamaan kaikkea suunniteltua, esimerkiksi vuorovaikutuksen lisääminen seurakuntien ja seurakuntalaisten välillä on jäänyt pieneksi. Limppu on konkreettisella tavalla osoittautunut seurakuntien piirissä olevia kehitystarpeita. Tietokoneiden lisääminen ja uudistaminen edellyttää resursseja. Vertailukohtana seurakunnissa toimivat usein kunnat. Kun kuntien kehitys menee eteenpäin, lisääntyy paine myös seurakunnissa. Näin ollen jatkokehitys Limpun alueella kytkeytyy myös Kehä 5 -alueprojektin jatkokehitykseen ja mahdolliseen laajenemiseen. Seurakuntien johtotason asenteet näyttelevät niinkään suurta roolia sisäisessä kehityksessä. Epäilemättä seurakuntalaisten kautta syntyvä paine, esimerkiksi velvollisuus seurakunnille olla tavoitettavissa eri kanavien kautta, olisi omiaan tukemaan suotuisaa kehitystä seurakuntien sisällä.

3.3.5. Kotikirkko

Maunulan Kotikirkko –projekti on ollut Oulunkylän seurakunnan, Helsingin seurakuntayhtymän ja Sitran yhdessä rahoittama. Maunulan kotikirkko –hanke oli olemassa jo ennen OSKUn käynnistymistä, mutta Sitran taloudellinen panos oli keskeinen projektin käynnistämiseksi. Kotikirkon suhde Nettimaunulan alueprojektiin on ollut tiivis. Projektin yhteydessä on Maunulassa paikalliseen kirkkoon rakennettu verkkostudio, josta on voitu lähettää ohjelmaa suoraan internetiin. Suoran lähetyksen lisäksi ohjelmat on tallennettu kotikirkon arkistoon. Paikallista ohjelmaa ovat tuottaneet Maunulan koululaiset, päiväkotien lapset, asukasyhdistys, alueen seurat, seurakunnan työntekijät ja erilaiset harrastuspiirit. Vanhenevan väestön palvelua on projektissa toteutettu eri muodoissa.

Kotikirkko on monella tapaa merkittävä sosiaalinen innovaatio, joka on osoittanut ennakkoluulottomasti teknologian hyödyntämisen eri mahdollisuuksia. Alkuun pelätty

---

”teknologiapainotteisuus” ei ole konkretisoitunut sosiaalisten tavoitteiden kustannuksella. Maunulan eri paikallisten sidosryhmien aktiivisuus ohjelmatuotannossa on siitä hyvä osoitus. Kokonaisuudessaan Kotikirkko on ollut melko selkeästi rajattu ja toteutettu projekti, jonka liittymäpinnat alueprojektiin ovat olleet vahva. Kotikirkko on toimintansa aikana toiminut ohjelmatuotannon osalta useiden erilaisten paikallisten sidosryhmien kanssa. Näin ollen vaikutukset leviävät laajalti. Kotikirkko elää omaa elämäänsä myös kirkon sisällä. Julkisuus on tuonut positiivisen nousukierteen - näkyvyys ja tunnettuus on suurta kansallisestikin. Kotikirkko on avannut kirkon tilana myös perinteisestä poikkeavaan toimintaan, mikä on herättänyt keskustelua. Kokonaisuudessaan kirkon imagolle Kotikirkolla on ollut selvästi positiivinen merkitys. Kotikirkon mallin mukaisia verkkostudioita syntyy varmasti – melko nopeallakin aikataululla myös muualle.

3.3.6. MATKA

MATKA -projektin päätavoitteet ovat olleet yhteiset Itä-Turun alueprojektin kanssa eli asukkaiden tietoyhteiskuntataitojen lisääminen ja digitaalisen kuilun kehittymisen ehkäisy. Projektin yhteydessä pyrittiin selvittämään, miten alueelle synnytettävällä asukasverkolla voidaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista, millaisia verkkokäyttötarpeita ja toiveita maahanmuuttajilla on ja miten heidät onnistutetaan saamaan verkon tasavertaisiksi käyttäjiksi. Alueprojektin ja sisältöprojektin suhde on ollut monin tavoin erottamaton, että on oikeastaan vaikeaa arvioida projektien tuloksia, vaikutuksia ja merkitystä toisistaan erillään. Hallinnollisesti projektit ovat toimineet yhdessä. Vertaiskouluttajina on toiminut maahanmuuttajia. Kansalaisverkon käyttöä on tuettu erikielisillä ohjelmistoilla, näppäimistöillä ja koulutuksilla. Käytännössä kansalaisverkosta on muodostunut myös monikielinen. Alueprojektin ja sisältöprojektin toiminta yhden projektipäällikön johdossa toi mukanaan ajankäytöllisiä haasteita. Lisäksi sisältöprojekti miellettiin Turussa vahvemmin osaksi paikallista alueprojektiä, kun taas Sitrassa projekti nähtiin laajemman kansallisen projektin ”ituna”.

Sisältöprojektin ja alueprojektin muodostama kokonaisuus on Itä-Turussa ollut integroivaa toimintaa, jossa maahanmuuttajien ja valtaväestön välistä vuorovaikutusta on tapahtunut konkreettisen toiminnan kautta. Projektissa maahanmuuttaja on kouluttanut valtaväestöön kuuluvia toimien vertaiskouluttajana tai asiantuntijana, ei ”maahanmuuttajana”. Maahanmuuttajien yleinen IT-koulutus oli keskeisessä roolissa. Kansalaisverkkoon ei kuitenkaan merkittävässä määrin syntynyt varsinaisia ”maahanmuuttajayhteisöjä”. Varsinainen sisällön tuottaminen on kansalaisverkossa ollut pitkälti projektiorganisaation ja muiden maahanmuuttajille suunnatun informaation tuottajien varassa. MATKA -projekti nostaa esiin - kansallisesti - merkittäviä kysymyksiä. Projektin aikana ei kuitenkaan edetty pohtimaan tai konkretisoimaan laajemman kansallisen verkon mahdollisuutta. Syksyn 2003 aikana on MATKA:n kokemusten pohjalta selvitetty, miten maahanmuuttopolitiikan laadinnassa ja toteutuksessa paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla voisi hyödyntää tietoyhteiskunnan tarjoamia välineitä ja toimintatapoja.

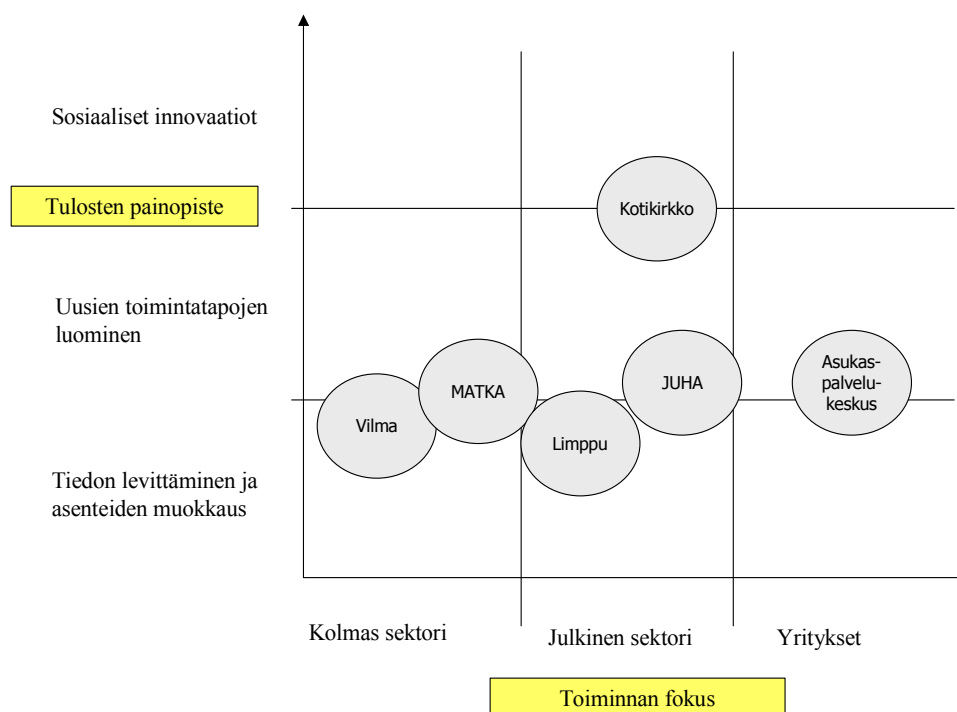
3.4. Kokoavia havaintoja sisältöprojekteista

Sisältöprojektit olivat sisällöltään, kooltaan ja toteutukseltaan hyvin erilaisia projekteja. OSKU -projektin lyhyestä kestosta johtuen myös sisältöprojektit ovat olleet aikataulultaan tiukkoja. Koska alueprojekteissa on ollut kyse, annettuna tulleesta Oppivan Ylä-Karjalan peruskonseptista huolimatta, uuden luomisesta, on sisältöprojektien toimintaympäristö ollut koko ajan – nopeidenkin - muutosten värittävä. Sisältöprojektit määriteltiin ajankohtana, jolloin voitiin

vasta ennakoida, miten hyvin tai huonosti eri alueprojektit käynnistyvät ja mitkä piirteet niiden toiminnassa korostuvat ja miten kukin alueellinen oppimisprosessi kehittyisi. Oletettiin myös, että alueprojektit erikoistuvat nopeammin omien vahvuuksiensa pohjalta. Sisältöprojektien eräänä tarkoituksena oli mahdollistaa alueprojektien erikoistumista. Erikoistuminen ei kuitenkaan sellaisenaan toteutunut, sillä perusrakenteiden pystyttäminen vei etukäteen arvioitua enemmän aikaa. Sisältöprojektien ja alueprojektien kytkennät eivät muodostuneet kaikissa tapauksissa kovinkaan kiinteiksi, ja puolestaan täysin erottamattomiksi niissä tapauksissa, joissa projekteille oli sama projektipäällikkö.

Sisältöprojekteilla on pyrittiin siis tukemaan alueprojektien kehitystä. Sisältöprojektit ovat kuitenkin myös itsenäisiä projekteja, joiden kehittäminen on vaatinut paljon suunnittelua ja innovointia. Vaikka sisältöprojektien kytkennät alueprojekteihin ovat mahdollistaneet toiminnan yhteisen kehittelyn sekä tietojenvaihdon, ei kuitenkaan vaikuta siltä, että sisältöprojektien osalta oppiminen olisi siirtynyt juurikaan alueprojekteista toiseen. Oppimisen ja osaamisen siirron kannalta oleellisten alue- ja sisältöprojektien projektipäälliköiden yhteisten foorumeiden määrä jäi huomattavan pieneksi alueprojektien projektipäälliköihin verrattuna. Sisältöprojektit, jotka ovat toimineet kahden (Vilma) tai kolmen (JUHA) alueprojektin yhteydessä ovat kyllä nopeuttaneet tiedonsiirtoa ja toimintojen kehittelyä kyseessä olevista alueprojekteista toiseen. Sisältöprojekteista ei kokonaisuudessaan vaikuta tulleen alueprojektien peruskehitystä vahvasti nopeuttavia.

Kuvio 9: Sisältöprojektien asemoituminen

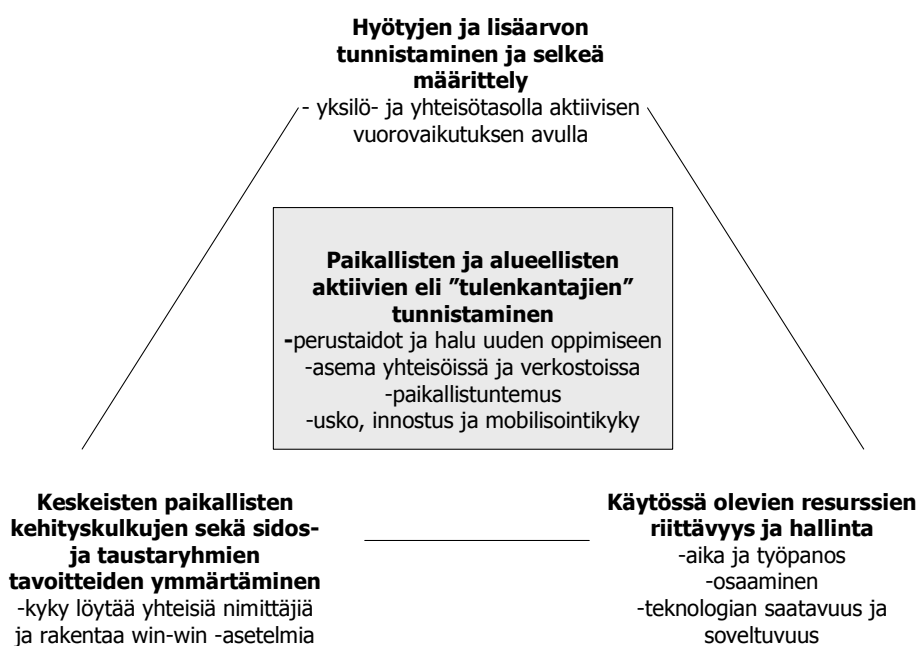

Projektit, ehkä Kotikirkkoa lukuunottamatta, käyttivät paljon resursseistaan lähtötason kartoittamiseen ja muutosvastarinnan murtamiseen asenteita muokkaamalla, mikä ei ole ollut helppoa ottaen huomioon että esimerkiksi kansalaisverkko ei sisältöprojektien yhteydessä ollut

valmis itse itseään myyvä tuote tai väline, vaan kehittymässä oleva rakennelma, jonka konkreettiset mahdollisuudet eivät olleet aina selviä edes projektiorganisaatioissa toimiville. Sisältöprojektien työ on ollut monin osin odotettua hitaampaa ja vaikeampaa. Useassa projektissa on saavutettu pieniä onnistumisia, mutta oikeastaan ehkä vain Kotikirkon osalta voidaan, jo tässä vaiheessa, puhua sosiaalisesta innovaatiosta – paikallisesta läpimurrosta sähköisten välineiden hyödyntämiseksi kirkon ja alueyhteisön piirissä.

Tarkasteltaessa horisontaalisesti eri sisältöprojektien, ja miksei alueprojektienkin, onnistumisia ei voida välttyä korostamasta paikallisten aktiivien, erilaisten virallisten ja epävirallisten suhdeverkostojen solmukohtien ja organisaatioiden avainhenkilöiden, löytämisen, kytkemisen ja motivoinnin merkitystä uusien toimintatapojen luomiselle ja levittämiseksi. Esimerkiksi järjestökentällä usein myös yhdistysjäsenyydet kasautuvat paikallisille aktiiveille, ”muutosagenteille”, minkä seurauksena myös uusien toimintatapojen leviäminen nopeutuu ja kumuloituu. Tässä mielessä siis se, että alueprojektien kouluttajat ovat olleet paikallistuntemusta omaavia on ollut erityisen tärkeää. Jos he eivät itse välttämättä olekaan olleet aktiiveja, niin ainakin he ovat kysyneet paikallistamaan verkostojen solmukohtia.

Kuvio 10: Onnistumisen perusedellytykset

Lisäksi onnistumisten edellytyksenä on ollut ymmärrys eri paikallisten toimijoiden omista tavoitteista ja pyrkimyksistä. Esimerkiksi järjestöjen kannalta on ollut oleellista, että verkkojen ja portaalien suunnittelijat ja ylläpitäjät ovat oppineet ymmärtämään vapaaehtoistoimintaan perustuvan järjestökentän tavoitteita ja dynamiikkaa. Vasta asemoimalla kansalaisverkko osaksi toimijoiden omien pyrkimysten saavuttamista on eteneminen ollut mahdollista. Riittävän ymmärryksen saavuttaminen puolestaan on edellyttänyt eri toimijoiden – projektiorganisaation ja kuntien, julkishallinnon toimijoiden, yhdistysten tai yritysten - vuorovaikutusta hyötyjen ja lisäarvon määrittelemiseksi, mikä puolestaan on vaatinut aikaa.

Sisältöprojektien yhteydessä on edetty ruohonjuuritasolla – yrityksen ja erehdyksen kautta. Osittain on yritetty myös mennä sellaisiin ympäristöihin, joissa on ulkoapäin tunnistettu puutteita, mutta lähempi tarkastelu on osoittanut, että sellaisia tarpeita, joihin nimenomaan kansalaisverkko olisi ollut tarpeiden täyttäjänä, ei olekaan ollut. Käytännössä paikallinen oppiminen on edennyt nopeasti myös tällaisten kokemusten kautta.

4. OSKUn vaikutukset tietoyhteiskunnan kehitykseen

”En ole vielä nähnyt niin monimutkaista ongelmaa, etteikö se lähemmin tarkasteltuna olisi näyttäytynyt vielä monimutkaisemmalta.”

Poul Anderson

Projektien alkuperäiset projektisuunnitelmat olivat tavoitteiden osalta kunnianhimoisia. Ottaen huomioon projektien suhteellisen lyhyen keston suunnitelmissa ilmoitettujen tavoitteiden määrä ja laajuus on nykyhetken näkökulmasta silmiinpistävä. Paikallisten OSKU-projektien operatiivisen toiminnan käynnistyminen oli kokonaisuudessaan ennakoitua hitaampaa. Karkeasti ottaen ensimmäinen toimintavuosi projekteissa meni toiminnan käynnistämiseen ja perusteiden hiomiseen. Syksyllä 2002 siirryttiin vaiheeseen, jossa samanaikaisesti sekä pyritettiin täysimittaisesti toimintaa että suunniteltiin kuumeisesti seuraavaa vaihetta eli kolmatta toimintavuotta Sitran rahoituksen päättyessä. Keväällä 2003 usean projektin toimintakautta alkuperäisen Sitran rahoituksen puitteissa jatkettiin vuoden 2003 loppuun. Lisäksi kouluttamiseen ja rekrytoitujen työohjaukseen meni suhteellisesti ottaen oletettua enemmän projektien resursseja. OSKUn peruskonseptiin oli sisäänrakennettu suuri haaste: tietoyhteiskunnan kehittämiseen liittyvien tavoitteiden rinnalla on työllisyyspoliittisia tavoitteita, joiden samanaikainen tavoittaminen lyhyessä ajassa käytännössä asetti projektien avainhenkilöstön kovan paineen alle. Pyrkimystä työllistävään projektitoimintaan ei kaikissa projekteissa kyetty tehokkaasti yhdistämään tietoyhteiskuntaa koskevien tavoitteiden saavuttamiseen annetussa aikaraamissa.

Kuvio 11: Yhteenvedo OSKUn tuloksista ja vaikutuksista

	Tavoiteltuja	Ei-tavoiteltuja
Positiivisia	<ul style="list-style-type: none"> • Työllistymisedellytysten paraneminen (mm. vertaiskouluttajat) • Vertaiskouluttamisen onnistuminen ja koulutettujen kansalaisten suuri määrä – tietoyhteiskuntataitojen kasvu • Paikallisia ja alueellisia onnistumisia yhteisöllisyyden hyödyntämisessä sekä lisäämisessä kansalaisverkon avulla • Osku-projekti on kokonaisuudessaan tuonut mukaan ruohonjuuritason näkökulman tietoyhteiskunnan kehittämiseen • Projektien kytkeytyminen alueellisiin ja paikallisiin rakenteisiin • Laaja kioskipisteverkko ja koneiden hyvä käyttöaste • Hyvä näkyvyys mediassa • Asenteiden muokkaus ja tietoisuuden kasvu 	<ul style="list-style-type: none"> • Kontribuutio alueellisten ja paikallisten tietoyhteiskuntastrategioiden luontiin ja sisältöihin • Merkitys Sitran projekti- ja ohjelmajohdoksen työskentelyn kehittämiseksi
Positiivisia mutta määrällisesti vähäisiä TAI negatiivisia	<ul style="list-style-type: none"> • Julkisen hallinnon toimijoiden vähäinen tahtotila kansalaisverkon hyödyntämiseen • Julkisen hallinnon hitaus (päätöksenteko keskushallinnossa ja alueellisten/paikallisten toimijoiden piirissä) • Kuntien todellisen sitoutumisen vaihteleva aste • Yritysten vähäinen kiinnostus • Läpimurtojen ja merkittävien sosiaalisten innovaatioiden vähäisyys • Syntyneiden uusien yritysten ja työpaikkojen vähäinen määrä • Kansalaisverkon käyttäjämäärät tavoitteita pienemmät • Kohderyhmien tunnistamisen vaikeudet • Sisältötuotannon vaikeudet 	<ul style="list-style-type: none"> • ATK –professoiden vastustuksesta syntyneet vastakkainasettelut • Avoimen Internet-pohjaisen verkon ja FC –pohjaisen kansalaisverkon suhteen selkiytymättömyys, jonka seurauksena osassa projekteista puolittainen ”sitoutuminen” tekniseen ratkaisuun

Miten OSKU sitten saavutti kokonaisuudessaan projektille asetettuja tavoitteita? Mitä merkitystä OSKUlla on ollut paikalliseen ja alueelliseen tietoyhteiskuntakehitykseen? Alla on käsitelty ensin lyhyesti lyhyen aikavälin ja sen jälkeen pidemmän aikavälin tavoitteet, minkä jälkeen OSKUn tuloksia ja vaikutuksia tarkastellaan laajemmin suhteessa paikallisen ja alueellisen tietoyhteiskunnan kehitykseen.

Lyhyt aikaväli

Kansalaisverkon rakentaminen kokeilussa mukana oleville alueelle (yli 15% väestöstä käyttää kansalaisverkkoa).

Kansalaisverkko rakennettiin kaikissa alueprojekteissa, mutta 15% käyttäjämäärään päästiin annetussa aikarajassa vain Kehä 5:ssä. Kansalaisverkkojen toimintaympäristö oli huomattavasti toisenlainen kuin Ylä-Karjalassa. Käyttäjien houkuttelu oli odotettua vaikeampaa. Esimerkiksi verkon mukana tulleen sähköpostiosoitteen merkitys käyttäjien houkuttelijana oli vähäinen. Paine kohdistui sisältöjen määrään ja laatuun sekä kansalaisverkon käytettävyyteen. Näihin vaatimuksiin ei projekteissa kaikilta osin kyetty projektien aikana vastaamaan. Sisältöjen osalta asiakasryhmien ja niiden tarpeiden tunnistaminen on kuitenkin selvästi kehittynyt projektin aikana. Käytettävyyttä on niinkään pyritty parantamaan sekä FC –ohjelman puitteissa että joidenkin projektien kohdalla päätöksillä siirtyä selainpohjaiseen ratkaisuun. Näin ollen edellytykset ovat parantumassa. Haasteena kuitenkin on jatkossa kyetä houkuttelemaan sekä uusia että jo kerran menetettyjä käyttäjiä takaisin.

Tarjota verkon kautta julkisia, yksityisiä sekä kolmannen sektorin toimijoiden tarjoamia palveluja.

Palvelujen kehittäminen osoittautui odotuksia vaikeammaksi. Julkisen hallinnon toimijat ovat erityisesti edenneet hitaasti. Usealla julkisen hallinnon toimijalla on jo omat verkkosivut ja –palvelut eikä kaikilta toimijoilta ole löytynyt aktiivista halua miettiä, mitä lisäarvoa kansalaisverkon kanssa olisi saatavissa. Yksityisen sektorin palvelut ovat pääasiassa rajoittuneet erilaisiin informaatiopalveluihin. Muiden toimijoiden kuten yhdistysten, järjestöjen, projektien ja työryhmien verkonkäyttö on osoittanut, että toimijat, joilla ei ole ollut vahvoja ennakoasenteita eikä toisaalta vakiintunutta suhdetta sähköisten verkkojen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja sisällön tuottamiseen ovat kyenneet hyödyntämään kansalaisverkkoja omassa toiminnassaan.

Luoda edellytykset sille, että kaikilla alueprojektien alueella asuvilla kansalaisilla on mahdollisuus osallistua ilmaiseksi tietokoneen ja kansalaisverkon käyttökoulutukseen.

Maksutonta käyttökoulutusta on tarjottu kaikissa projekteissa, ja se on osoittautunut suosituksi. Käyttökoulutuksen painopiste muuttui projektien alkuvaiheen ”non-stop” –koulutuksista kohti kohdennettuja käyttäjäryhmäkoulutuksia. Parhaillaan kansalaisverkkojen käyttökoulutusta pyritään integroimaan paikallisiin ja alueellisiin koulutusrakenteisiin kuten esimerkiksi kansalais- ja työväenopistojen opetuksen yhteyteen, mikä edelleen vakiinnuttaisi kansalaisverkkojen roolia. Koulutusmäärät projekteissa ovat olleet kauttaaltaan suuria, mikä on osoittanut tietoyhteiskunnan perustaitoja kohtaan esiintyvän kiinnostuksen ja koulutustarpeen. Samalla perustaitojen hallinta kuitenkin lisääntyy vauhdilla, erityisesti nuoremmassa ikäluokissa. Koulutuksen osalta voidaan arvioida, että erityisesti erityisryhmien kuten esimerkiksi

---

ikäntyneiden, koulutustarpeita on paljon, mutta yleisten ”kaikille” suunnatun koulutuksen merkitys todennäköisesti pienenee.¹⁶ OSKU on tältä osin tehnyt merkittävää työtä kentällä, jossa vastaavan muun toiminnan määrä on vähäinen. OSKUn positiivisiin tuloksiin kansalaisten kouluttamisessa on myötävaikuttanut hyödynnetty vertaiskouluttamisen toimintamalli.

Pidempi aikaväli

Luoda edellytyksiä, tieto-taitoa ja toteuttamismalleja, jotka edesauttavat alueiden, eri väestöryhmien mahdollisuuksia verkottua käyttäen hyväksi IT –järjestelmien tarjoamia mahdollisuuksia.

Alue- ja sisältöprojektien vaikutukset ja merkitys riippuvat pidemmällä aikavälillä siitä, miten hyvin niiden tulokset kytkeytyvät alueellisiin ja paikallisiin rakenteisiin ja miten näiden uusien rakenteiden puitteissa onnistutaan hyödyntämään syntyneitä osaamista. Ilmaiset käyttäjäkoulutukset ja hajasijoitetut kioskipisteet ovat tavoittaneet runsaasti kansalaisia ja erilaisia yhteisöjä. On kuitenkin erittäin vaikeaa arvioida, miten verkossa syntyneet uudet yhteisöt tai verkkoon siirtyneet jo olemassa olevat yhteisöt kykenevät hyödyntämään verkon tarjoamia mahdollisuuksia jatkossa. Pidemmällä tähtäimellä tämä riippuu erityisesti verkon kehityksen aidosta asiakaslähtöisyydestä, mikä edellyttää hyvää ymmärrystä siitä, miten verkon yksittäinen verkon käyttäjä tai yhteisö luo kansalaisverkon avulla lisäarvoa omalle toiminnalleen. Uusien käyttäjien houkuttelu edellyttää niinkään jatkuvaa tehokasta tiedottamista, markkinointia sekä verkon aseman vakiinnuttamista osaksi nykyisten käyttäjien ja sisällön tuottajien arkipäivää.

Edistää kansalaisverkon ’perusfilosofian’ leviämistä koko Suomeen ja tarjota kokemuksesta tietoa paikallisesta tietoyhteiskuntakehityksestä hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä.

Kansalaisverkon ”perusfilosofian” leviäminen koko Suomeen tulee toteutumaan erilaisessa muodossa kuin mitä ehkä OSKUa suunniteltaessa ajateltiin. Erilaisten kansalaisverkkojen, yhteisöverkkojen ja alue- ja maakuntaportaalien evoluutio jatkuu, mikä tarkoittaa, että erilaisia ratkaisumalleja ja sovellutuksia syntyy yhdistelmänä uusista innovaatioista ja saaduista kokemuksista. Ei vaikuta siis realistiselta, että nimenomaan OSKUn edustaman kansalaisverkon perusfilosofia ”vyöryisi” OSKUn jälkeen läpi koko Suomen. Tästä huolimatta on kaikki edellytykset siihen, että OSKUn yhteydessä syntyneen kokemuksesta tiedon onnistuneella levityksellä on merkitystä jatkokehitykselle niin OSKU –alueilla kuin niiden ulkopuolellakin. Valistunut arvaus voisi silti olla, että nykyisten OSKU –alueidenkin osalta kehitys tulee olemaan jo toisiinsa verrattuna hyvinkin erilaista. Jatkossa näillä alueilla niin tekniset ratkaisut, sisältö, saavutettavuus, maantieteellinen laajuus, verkon ylläpito ja käyttäjäprofiilit tulevat elämään

---

16 ”Väestön eriarvoistuminen ja syrjäytyminen uhkaa tietoyhteiskunnan kehittyessä jo siitä syystä, että sähköisinä tarjotut palvelut eivät tavoita niitä, jotka eivät osaa, halua tai ymmärrä käyttää niitä. Eriarvoisuutta voi seurata myös ikään ja varallisuuteen, kielitaitoon ja terveyteen liittyvistä syistä. Esimerkiksi ikääntyneet, vammaiset ja erityisryhmät ovat vaarassa syrjäytyä, vaikka juuri heidän asemaansa tietoyhteiskunnan palveluilla voitaisiin tehoikkaimmin edistää. Julkisten palvelujen siirtyessä sähköisiksi on vaara, että kaikki eivät pysty niitä käyttämään. Tietotekniikan ja viestintäpalveluiden laaja käyttö tuotannossa vaatii työvoimalta uusia taitoja ja sopeutumista. Syrjäytymisen ja sosiaalisten ongelmien välttämiseksi on investoitava jatkuvasti koulutukseen kaikilla tasoilla ja ikä- ja sosiaaliryhmissä.” Liikenne- ja viestintäministeriö, ”Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007; Tulevaisuuskatsaus”, 2003, s. 14.

---

omaa elämänsä muihin paikallisiin ja alueellisiin kehitysprosesseihin kytkeytyneinä. Alueiden tietoyhteiskuntapolut monimuotoistuvat ja heterogenisoituvat. Tämä kehitys kytkeytyy alueiden oppimisprosessin nopeuteen ja sosiaalisen pääoman kasvuun. Tätä alueellista tietoyhteiskunnan kehitystä on pidettävä tervetulleena silloin, kun se rakentuu paikallisesti tunnistettuihin vahvuuksiin. Haasteena tulee samalla kuitenkin olemaan alueiden keskinäisen synergiapotentiaalien hyödyntäminen, jottei pyörää keksitä joka alueella uudestaan.

Kehittää ja laajentaa paikallisten verkkopalvelujen käyttömahdollisuuksia ja synnyttää uusia suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämiseen liittyviä innovaatioita.

Kansalaisverkkojen sisällöt ovat palvelujen osalta pääsääntöisesti vielä suhteellisen vaatimattomia, joten kansallisesti merkittäviä ”kehityshyppyjä” ei sisällön osalta ole, ainakaan vielä, saavutettu. Projektien merkittävimmät onnistumiset liittyvät ennemminkin paikallisten toimijoiden tarpeiden tunnistamiseen, uusien dialogien ja yhteyksien luomiseen ja yhteistyökuvioiden käynnistämiseen, mitkä kaikki osaltaan muokkaavat asenteita ja lisäävät tietoisuutta tietoyhteiskunnan paikallisista ja alueellisista mahdollisuuksista ja haasteista.

Ehkäistä tietoyhteiskuntakehitystä uhkaavaa polarisaatiota ts. jakautuminen osajiin ja muihin väestöryhmiin.

OSKU on Sitran kannalta taloudelliselta panostukseltaan mittava projekti, mutta sekä projektin piirissä olevalta väestömäärältään että taloudellisesti koko Suomen mittakaavassa rajallinen interventio. Tietoyhteiskuntakehityksen piiriin on projekteissa onnistuttu tuomaan uusia toimijoita ja käyttäjäryhmiä, mutta on vielä mahdotonta arvioida, onko aidosti kyetty ehkäisemään polarisaatiota pidemmällä aikavälillä. Ehkä hyödyllisempää on ylipäättänsä nostaa esiin OSKUn kohtaamien tarpeiden olemassaolo. Tietoyhteiskunnan perustaitojen kouluttamiselle kansalaisille aidosti ymmärrettävällä tavalla on jatkossakin kysyntää ja tarvetta, mikäli tietoyhteiskunnan välineistä halutaan apua esimerkiksi syrjäisten ja harvaan asutettujen alueiden palvelutuotannon kustannustehokkuuteen. Kysymyksen tärkeydestä ja kansallisestakin merkittävyyydestä huolimatta toimijoita ei juurikaan ruohonjuuritasolla näy.

Eräs tapa tarkastella laajempaa tietoyhteiskuntakehitystä ja sitä edistäviä yksittäisiä projekteja on kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten ihmisten mahdollisuudet tehdä itselleen tärkeitä valintoja lisääntyvät.¹⁷ Sovellettuna OSKUun keskeisiksi kysymyksiksi nousevat ainakin seuraavat:

- Onko kansalaisverkko ja kansalaisten kouluttaminen lisännyt käyttäjien poliittisen osallistumisen mahdollisuuksia?
- Onko kansalaisverkko ja kansalaisten kouluttaminen avannut uusia tapoja taloudellisen toiminnan toteuttamiseksi?
- Onko kansalaisverkko ja kansalaisten kouluttaminen lisännyt sosiaalista vuorovaikutusta ja sitä myöten alueellista tai paikallista yhteisöllisyyttä?

---

17 Suomessa tätä tarkastelunäkökulmaa on erityisesti korostanut Ilkka Tuomi, jonka lähestymistapa pohjautuu erityisesti taloustieteilijä Amartya Senin työhön. Tarkastelu suunnataan perinteisistä teknis-taloudellisista indikaattoreista kohti laajempaa käsitystä hyvinvoinnin ja tietoyhteiskunnan suhteesta.

-
- Onko kansalaisverkko ja kansalaisten kouluttaminen lisännyt yhteiskunnan läpinäkyvyyttä, joka puolestaan mahdollistaisi informaation paremman ja tehokkaamman saamisen, jäsentämisen ja hyödyntämisen?

Mielenkiintoinen näkökulma kansalaisverkkoihin syntyy nimenomaan kansalaisten poliittisten ja muiden osallistumismahdollisuuksien kautta. Tältä osin kansalaisverkot ovat vasta viitoittamassa tietä tuleville sovellutuksille. Taloudellinen toiminta on osoittautunut – ainakin vielä tässä vaiheessa – vähäiseksi. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja paikallisen yhteisöllisyyden lisäämisen osalta kokemukset ovat eri projekteissa puolestaan vaihtelevia. Läpinäkyvyyden lisääjänä kansalaisverkoilla on selvästi rooli, sillä ne pyrkivät jäsentämään paikallista ja alueellista toimintaympäristöä ja palvelurakenteita mahdollisimman helposti löydettävään, lähestyttävään ja käytettävään muotoon. Kokonaisuudessaan vaikuttaisi siltä, että OSKU on yllä mainituilla kriteereillä tarkasteltuna oikeansuuntainen tietoyhteiskunnan interventio. Tämä johtuu pitkälti siitä, että OSKUn alkuperäinen näkökulma on oikein valittu: Toimintaa on yritetty rakentaa kansalaisen näkökulmasta.

Sitran rahoitus, ohjaus ja koordinointi ovat toisaalta tarjonneet projekteille perusraamit ja toisaalta toimintavapautta. Ylä-Karjalan mallin menestys ja tunnettuus johti projektien alussa automaattiseen mallin kopiointiin, mikä vähensi innovatiivisten ratkaisuja, sillä oletettiin, että ”mallihan todistetusti toimii”. Kioskipisteet ja vertaiskoulutus vaikuttavat onnistuneimmin hyödynnetyiltä Ylä-Karjalan mallin yksittäisiltä elementeilä. Oppivan Ylä-Karjalan toimintamallin siirtäminen kaiken kaikkiaan ei kuitenkaan ole OSKUn puitteissa osoittautunut helpoksi, mikä sinänsä on tyypillistä sosiaalisesti innovatiivisille toimintamalleille.¹⁸ Huomioitavien muuttujien määrä on suuri, ja ymmärrys menestystekijöistä ja kausaalisuhteista on aikaan ja sen hetkisiin havaintoihin ja kokemuksiin sidottu. Ylä-Karjalan menestystekijöitä ja ongelmakohtia on sinänsä analysoitu ansiokkaasti.¹⁹ Oppivan Ylä-Karjalan ja Vaara-Karjalan arvioinneissa todettuja ongelmakohtia ei otettu OSKU-ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa kaikilta osin riittävässä määrin huomioon.²⁰ Tämän lisäksi projektiin soveltuvia alueita analysoitaessa ei osattu kiinnittää riittävää huomiota keskeisten toimijoiden yhteistyöhistoriaan, yhteisen näkemyksen, todellisen sitoutumisen ja ”tietoyhteiskuntatietoisuuden” tasoon. On siis perusteltua kritisoida OSKUn yhteydessä Ylä-Karjalan toimintamallin ”siirtämisen” keskeistä roolia. Yhtä oikeutettua on kuitenkin kysyä, missä määrin toimintamallin variaatioita olisi tullut projektisuunnitelmiin, mikäli Ylä-Karjalan konseptin eri osien siirtämiseen olisi suhtauduttu alusta pitäen väljemmin.

OSKUsta saadut kokemukset pakottavat arvioimaan sosiaalisten ilmiöiden ”mallintamiseen” ja ”mallien siirtämiseen” liittyviä perusoletuksia. OSKUn tuloksena on nytkin syntynyt erilaisia sovelluksia ja toisistaan poikkeavia kehityshankkeita. Syntyneiden sovelluksien, ehkä jopa uusien mallien kuten ”Maunulan mallin”, suoraan siirrettävyyteen on kuitenkin OSKUn kokemusten perusteella suhtauduttava kriittisesti. Mitä on mahdollista siirtää? Tulisiko OSKUn yksittäisistä elementeistä ennemminkin pyrkiä rakentamaan joustavasti toteutettavia moduleita, joiden hyviin ja huonoihin puoliin liittyvää tietoa pyritään levittämään laajasti? Mitä OSKU osia voisi modifioida ja miten? Esimerkiksi OSKUn vertaiskouluttajia voisi pyrkiä rekrytoimaan osin

---

18 Katso myös Turunen, Jarno, 2002, s. 32.

19 Katso Oksa, Jukka, Turunen, Jarno, Paikallinen kansalaisverkko – Oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita 5/2000, Joensuu.

20 Katso Oksa, Jukka ja Turunen, Jarno, 2000 ja Åbo Akademin väliraportti, 2002 s. 34.

---

työelämästä. Pitäisikö OSKUn kokemusten pohjalta pyrkiä ennemminkin käsitteellistämään tietoyhteiskunnan paikalliseen ja alueelliseen kehitykseen keskeisesti vaikuttavia vauhdittavia tekijöitä sekä hidastavia kitkatekijöitä ja jättää varsinaisten toimenpiteiden valinta paikallisen näkemyksen ja osaamisen varaan? Mitä ylipäättänsä tulisi tehdä ja tarjota kansallisella tasolla ja mitä alueellisella ja paikallisella tasolla?

Kansalaisverkko ei ollut uusi innovaatio. Kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen parantaminen vertaiskouluttamalla ei sekään ole uutta. Keskeinen kysymys OSKUn tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden osalta kietoutuukin oppimiseen. Usean projektin käsitys alueellisista pullonkauloista ja vahvuuksista on hiljalleen vahvistunut, mikä on yksi osoitus tapahtuneesta oppimisesta. Ylä-Karjalan mallin soveltaminen ei ole luonut selkeää edelläkävijyyttä, mutta se on mahdollistanut erilaisten paikallisten ja alueellisten sovellutusten synnyn. Oppimisen ensimmäinen ulottuvuus liittyy välittömästi tietotekniikkaan ja välineiden hyödyntämiseen. Projektit ovat onnistuneet kouluttamaan koulutettujen lukumäärien perusteella merkittävän joukon erilaisia ryhmiä tietotekniikan perushyödyntäjiksi. Samalla on syntynyt tietopääomaa siitä, miten erilaisia ryhmiä ja yksilöitä koulutetaan tietotekniikan ja erilaisten verkkojen ja portaalien käyttöön. Niinikään on opittu, miten erilaisille toimijoille kuten julkisen sektorin toimijoille, yhdistyksille, järjestöille ja erilaisille projekteille ja työryhmille rakennetaan toimijoita ja niiden sidos- ja asiakasryhmiä palvelevia kansalaisverkon mahdollistamia ratkaisuja. Projektien kokemukset osoittavat, että tarpeiden tunnistaminen ja ratkaisujen etsiminen vaatii vahvaa paikallista osallistumista ja paikallistuntemusta. Oppiminen paikallisista tarpeista on kasvanut projektien edessä. Oppiminen on luonut edellytyksiä innovatiivisuudelle ja olemassa olevan tietotekniikan soveltamiselle. Sosiaaliset innovaatiot syntyvät usein myös silloin, kun yksittäistä teknistä välinettä, kuten esimerkiksi kansalaisverkkoa, käytetään toisin kuin sen suunnittelijat tai toteuttajat ovat kuvitelleet.

Tekniikan käyttöön liittyvät innovaatiot ovat merkittävässä roolissa alueellista kilpailukykyä kehitettäessä. Onkin kysyttävä, miten kansalaisverkon tai erilaisten portaalien innovatiivista käyttöä voitaisiin vauhdittaa. Uutta teknistä välinettä pyritään ensimmäisenä hyödyntämään jo olemassa olevissa toimintatavoissa ja prosesseissa, vaikka itse asiassa pitäisi muuttaa toimintatapoja ja prosesseja aidosti uutta teknologiaa hyödyttäväksi. Olisi kuitenkin väärin sanoa, etteikö OSKU -projekteissa olisi tähän pyrittykin. Läpimurtojen vähäisyys kuitenkin osoittaa, että kansalaisverkkoa on usein tarkasteltu omalle toiminnalle ulkopuolisena teknisenä välineenä tai jakelukanavana, jolla voi olla lähinnä vain välineellinen hyöty toiminnalle, mutta ei niinkään toimintaa muuttavaa tai kehittävää funktio. Tämä kuvastuu hyvin projektin aikaisessa kansalaisverkon ja internet-pohjaisen yhteisöverkon asemaa ja roolia käsitellessä keskusteluissa. Verkkojen vastakkainasettelu perustuu arvioihin verkkojen sisällöstä, käyttöliittymästä ja käytettävyydestä sekä muista verkkojen ominaisuuksista, eikä niinkään eri verkkojen tarjoamista mahdollisuuksista ja asettamista rajoituksista eri käyttäjäryhmien erilaisten toimintatapojen ja prosessien muuttamiseen.

OSKUn kokemusten valossa on todettava, että avoimen ”kaikille avoimen” verkon käyttö on jo luonut polkuriippuvaisen kehityksen suunnan, jolle täydentävien, kansalaisverkon tapaisten, verkkojen luominen ei ole osoittautunut helpoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että avoin internet-pohjainen verkko olisi optimaalinen ratkaisu kaikkien käyttäjäryhmien erilaisten toimintojen sähköistämiseksi tai tarpeiden täyttämiseksi, vaan lähinnä sitä, että potentiaalisen käyttäjän ”oletusasetus” on avoin internet-pohjainen verkkopalvelu, jonka hyödyntämistä ei tarvitse perustella. Vaihtoehdot eli esimerkiksi rekisteröitymisen takana olevat palvelut ovat jo ”poikkeamia”, joiden valitsemiseksi on oltava ”perustellut syyt”. OSKUn osalta on todettava, ettei FC-pohjainen kansalaisverkko kokonaisuudessaan kyennyt kaikissa projekteissa vakuuttamaan käyttäjiä, mitä nämä ”perustellut syyt” sen osalta ovat. Selainpohjaisten

---

yhteisöverkkojen osalta kynnys on käytettävyyden osalta pienempi, mutta kysymyksen asettelu on muuten samankaltainen.

Oppimisen toinen ulottuvuus liittyy alueellisten ja paikallisten rakenteiden ja prosessien hahmottamiseen, niihin liittyvien jäykkyyksien ja hidasteiden tunnistamiseen sekä uusien toimintatapojen ja –mallien ideointiin, ei ainoastaan kapeasti tietoyhteiskuntakysymysten vaan kaiken kehittämistyön yhteydessä. Merkittävämmät OSKUn vaikutukset tulevat jatkossa näkymään todennäköisesti nimenomaan juuri tätä kautta. Konkreettisesti tällä ”alueellisella oppimisella” viitataan esimerkiksi eri paikallisten ja alueellisten toimijoiden välisten dialogien kautta löytyviin synergioihin ja mahdollisiin uusiin yhteistyökoalitioihin sekä yhteisiin johtopäätöksiin, että tietoyhteiskunnan välineitä ei tule käsitellä vain instrumentteina olemassaolevien prosessien tehostamisessa, vaan lähtökohtina vanhentuneiden prosessien hylkäämiseen ja kokonaan uudenlaisten prosessien rakentamiseen.

On selvää, ettei OSKUn puitteissa saavutetuilla tuloksilla käännetä alueellisen kehityksen suuntaa. OSKU on osoittautumassa tavoitteisiinsa nähden ajallisesti riittämättömäksi interventioksi ruohonjuuritason tietoyhteiskuntakehitykseen. Toisin sanoen käytännön tietoyhteiskuntakehityksen dynamiikka on monimutkaisempaa ja hitaampaa, kun oletettiin OSKUa käynnistettäessä. Samalla on pidettävä mielessä, että OSKUssa on nimenomaan kyse ollut interventioista monimutkaiseen ja riskejäkin sisältävään kehitysprosessiin. Ei ole tarkoituksenmukaista ylläpitää sellaisia pitkiä kehityshankkeita, jonka tarjoamat toimintamallit ratkaisut eivät vastaa alueiden todellisiin tarpeisiin. Projektien kokemusten valossa voidaan sanoa, ettei OSKUn tarjoama toimintamallit ja ratkaisut soveltuneet kaikille mukaan valituille alueille yhtä hyvin. Itä-Turku ja ePäijänne kärsivät alueellisen identiteetin puutteesta. Kehä 5:ssä, Saaristossa ja PiiSavossa kokemukset olivat epätasaisia vaihdellen kunnasta toiseen. Nettimaunula puolestaan osoitti, että vahva yhteisöllisyys ja innovatiiviset ratkaisut mahdollistivat kansalaisverkon toiminnan yksittäisessä kaupunginosassa. Kainuu ja Pohjois-Lappi onnistuivat projekteista ehkä parhaiten vakiinnuttamaan OSKUn toimintamallin alueellisiin rakenteisiin.

Tietoyhteiskuntakehityksen edistämisen ongelmina nousivat alueilla esiin tietoteknisen osaamisen puute, taloudelliset resurssit, muutosvalmiuden sekä eri toimijoiden piirissä muutosjohtamiseen liittyvän osaamisen vähäisyys. Osittain tähän johtamisen ongelmaan vaikuttaa myös alueellisen kehitystyön pirstaloituminen usean toimijan ja usean rahoitusinstrumentin kesken. Seurauksena on, että paikallisella ja erityisesti alueellisella tasolla harvalla on kokonaiskäsitystä siitä, miten esimerkiksi eri tietoyhteiskuntakehitystä vauhdittavat hankkeet liittyvät toisiinsa tai tukevat toisiaan. Tällöin alueellinen ja paikallinen tietoyhteiskuntakin lähinnä kehkeytyy, ei kehity. Alueelliset tai maakunnalliset tietoyhteiskuntastrategiat pyrkivät luonnollisesti suuntaamaan kehitystä, mutta useassa tapauksessa ei ole aina kovinkaan selvää, onko yksittäinen projekti johdettu alueen strategisista tavoitteista, vai lähinnä yksittäisen rahoitusinstrumentin saavutettavuudesta käsin. Halusiko yksittäinen alue tai kunta mukaan OSKUun siksi, että uskoi kansalaisverkon merkitykseen laajempien tavoitteidensa saavuttamisessa vai pelkästään siksi, että kaikkia mahdollista rahoituskanavia on vain ”oletusarvonomaisesti” hyödynnettävä?

OSKUn kokemusten valossa on myös kohdattava jatkokehityksen kannalta vaikea kysymys: Millaisille alueille kehitystoimia pitäisi erityisesti suunnata? Tulisiko toimet suunnata kehityksestä selvästi jäljessä oleville alueille, joilla perusrakenteita ei juurikaan ole vai mieluummin alueille, joilla on jo olemassa perustietoisuus ja paikallista osaamista? Intuitiivinen ja helpoin vastaus on todeta, että tietoyhteiskunnan kehittäminen tulee olemaan kaikilla aluilla niin suuren luokan kysymys, että kehitystoimia tulee toteuttaa kaikilla alueille. Koska kehitystä eteenpäin vieviä resursseja on rajallisesti, on kysymys kuitenkin asetettava toisin: Miten kaikilla

---

alueilla edettäisiin kehityksessä yksittäisen alueen ja kokonaisuuden kannalta kustannustehokkaasti? Tähän kysymykseen OSKUn kokemukset antavat suuntaviivoja.

Ensinnäkin, alueellinen ja paikallinen identiteetti ja eri toimijoita yhdistävä yhteisöllisyys on tarjonnut perusraamit kansalaisverkoille eli sille, *mikä on ollut ylipäätänsä mahdollista ja toimijoiden kannalta ajateltavissa*. Toiseksi, teknologia ja tekniset välineet eivät itsessään johda automaattisesti niiden innovatiiviseen soveltamiseen, vaan soveltaminen on eri yhteisöjen ja toimijoiden piirissä sosiaalinen ilmiö tai prosessi, *jonka yhteydessä toimijat uudelleen määrittävät sen, mikä merkitys teknologialla tai yksittäisellä teknisellä välineellä on heille*, mikä edellyttää osallistumista ja dialogia. Kehityksen hidasteet eivät aina suinkaan ole taloudellisia, vaan ne liittyvät esimerkiksi kyvyttömyyteen tarkastella kriittisesti olemassa olevia rakenteita. Kolmanneksi, tehokas soveltaminen ja uuden kokeilu *edellyttää toimijoilta yhteistä näkemystä sekä nykytilasta että päämääristä ja poliittista tahtoa toteuttaa tehdyt päätökset*. Alueilla, joilla tietoyhteiskunnan peruskysymyksiä oli jo aiemmin yhdessä pohdittu erilaisten toiminta-ohjelmien ja strategioiden yhteydessä, oli toimijoilla enemmän valmiuksia määrittellä oma suhteensa kansalaisverkkoon. Epärealististen projektisuunnitelmien taustalla OSKUn yhteydessä oli usein erheellisiä käsityksiä siitä, mikä oli lähtötilanne tietoyhteiskunnan kehityksessä, puutteellinen paikallinen dialogi siitä, mitä kansalaisverkon avulla voitaisiin tehdä sekä keskeisten toimijoiden vähäinen todellinen sitoutuminen projektien päämääriin. Vaikkakin dynamiikka ”naapurikunnalla on tuollainen” usein toimii, sen merkitys ei myöskään vielä synnytä aitoa tahtotilaa.

Analysoitaessa tietoyhteiskuntakehitystä yksittäisillä alueilla ei OSKUn kokemusten valossa tarkastelua tule rajoittaa vain perinteisiin taloudellisiin ja tietoyhteiskunnallisiin mittareihin, vaan analyysi on ulotettava erityisesti alueen sosiaalisiin rakenteisiin. On kyettävä määrittelemään toiminta-alueet siten, että niissä otetaan huomioon olemassa olevat toimijoiden väliset raja-aidat ja mahdolliset kilpailevat alueelliset tai paikalliset identiteetit. OSKUn kokemukset paljastavat kuvan tietoyhteiskunnan kehitystarpeidensa osalta heterogeenisemmasta alueiden mosaiikista, joka tulee edellyttämään myös suurempaa valikoimaa räätälöityjä toimenpiteitä. Yhdellä alueella on aloitettava tai jatkettava yhteisen tahtotilan määrittelyä, toisella alueella kyse on erityisesti kouluttamisesta ja kolmannella verkkojen ja palvelujen saavutettavuudesta. Kehityksen on yksittäisellä alueella edettävä usealla osa-alueella tasapainoisesti. Kvanttihyppäykseen on vaikea uskoa edes siinä tapauksessa, että ainoana toimenpiteenä laajakaista tuotaisiin joka talouteen. On erityisesti varottava etenemästä pelkällä teknologiakärjellä.

Lisäksi on olemassa vaara, että erilaisten kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden parissa on – ehkä paradoksaalisesti - helpompaa päästä yhteisymmärryksen tarvittavista taloudellisista, merkittävistäkin, resursseista ja yksittäisistä teknisistä ratkaisuista kuin kohdistaa valokeila toimijoiden oman toiminnan uudistamiseen. Tämän erääläisen itsepetoksen tuloksena voi hyvinkin olla mittavia investointeja, joita hyödynnetään vajeatoholla jo ennestään tehottomien vanhentuneiden prosessien tekohengitykseen. Mitä lähempänä ollaan toimijoiden organisaatioiden uudelleen muotoilun tarvetta ja eri päätöksentekijöiden valtasuhteiden uudelleen järjestelyä sen vaikeammaksi muodostuu tekniikan ja teknologisen kehityksen mukanaan tuomien mahdollisuuksien täysimittainen hyödyntäminen. Välineiden hyödyntäminen jää instrumentaaliseksi, lähinnä olemassa olevaa toimintaa tehostavaksi, ja teknologian toimintaa uudistava luonne jää pimentoon.

Edellä mainitut johtopäätökset nostavat esiin joukon mielenkiintoisia kysymyksiä. Minkälaisia toimintoja ja palveluja teknologian kehitys mahdollistaa jatkossa erilaisten vahvojen maantieteellisten ja virtuaalisten yhteisöjen yhteydessä? Voisiko paikallista ja alueellista yhteisöllisyyttä kokonaisvaltaisesti kehittämällä ja vahvistamalla myötävaikuttaa

---

tietoyhteiskunnan välineiden käyttöönottoon? Mikäli arvio tarpeiden monimuotoisuudesta ja tarvittavien erilaisten räätälöitävien ja joustavien toimenpiteiden suuresta määrästä pitää paikkaansa, miten usean osin keskenään kilpailevan kansallisen ja alueellisen toimijan värittämällä tietoyhteiskunnan kehittämisen kentällä onnistutaan koordinoimaan työnjakoa? Miten eri alueellisten ja paikallisten toimijoiden välille kyetään parhaiten luomaan sellaisia synergiaetuja ja win-win –asetelmia siten, että tietotekniikan mahdollisuuksia hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti erilaisten palvelurakenteiden tehostamiseksi, minkä yhtenä vaiheena myös toimijoiden rajapinnat ja sisäiset prosessit on muotoiltava uudelleen?

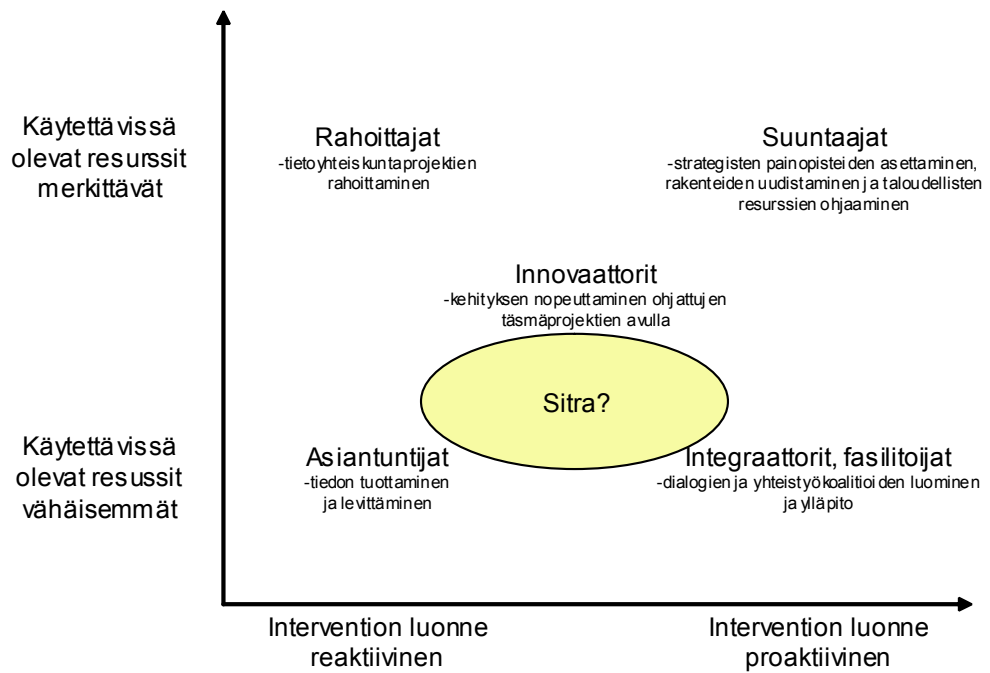
OSKUn kokemukset mahdollistavat luonnollisesti myös Sitran roolin pohtimisen tietoyhteiskunnan kehittäjänä. OSKUn yhteydessä Sitra pyrki tarjoamaan alueille resursseja, osaamista ja tietotaitoa, jotta alueilla tapahtuva oppiminen vauhdittuisi. Sitra pyrki OSKUn yhteydessä yleisesti omaksumansa roolin puitteissa esittelemään uusia innovatiivisia toimintamalleja ja käynnistämään uusia kehityskulkuja. Tässä suhteessa OSKU on onnistunut osassa alueprojekteissa hyvin, osassa huonommin. Yksiselitteistä vastausta ei OSKUn kokemusten valossa kuitenkaan ole siihen, missä tietoyhteiskunnan kehityksen vaiheessa Sitran toiminnasta voisi olla suurin lisäarvo. Vastaus riippuu pitkälti siitä, mitä kehityksen pullonkauloja pidetään suurimpina.

Mikäli kehityksen suurimmat pullonkaulat ovat systemisiä eli sellaisia, että ne johtuvat esimerkiksi eri toimijoiden keskinäisen työnjaon selkiytymättömyydestä tai puutteellisesta tiedonvaihdosta ja dialogista, ovat ratkaisut merkittävästi erilaisia kuin jos todettaisiin että pullonkaulat johtuvat erityisesti markkinoiden toimimattomuudesta eli esimerkiksi markkinoiden kyvyttömyydestä tuottaa tietoteknisiä ratkaisuja tai palveluja harvaan asutetuilla alueilla. Vastaukset näihin erilaisiin ”toimimattomuuksiin” ovat erilaisia. Markkinoiden toimimattomuuden osalta periaatteellisia ratkaisuja ovat esimerkiksi julkisten palveluiden tuottaminen, yksityisten palveluiden tuottamisen tai oston tukeminen tai kysynnän herättäminen muilla tavoin esimerkiksi tietoisuutta nostamalla. Systemiset ongelmat puolestaan edellyttävät erityisesti toimijoiden yhteistyön tiivistämistä, yhteisten päämäärien hahmottelun tukemista ja työnjaon puutteiden analysointia ja työnjaon tehostamista.

Luonnollisesti kyse on myös taloudellisten resurssien ja osaamisen laadusta ja määrästä sekä resurssien tehokkaasta käytöstä: Mitä nimenomaan Sitra voi tehdä alueilla, joilla ei ole tietoyhteiskuntakehityksen kannalta olemassa vielä ”kriittistä massaa”? Mitä Sitra puolestaan voisi tehdä sellaisilla alueilla, joilla kehitys on jo vauhdissa? Millaista osaamista - tietoteknistä, sosiaalista tai alueellista - erilaiset interventiot Sitralta edellyttävät? Millä ulkoisilla kriteereillä – sisäisten kriteerien kuten omien taloudellisten resurssiensa ja osaamisresurssiensa lisäksi - Sitran tulisi valita mahdollisten erityisinterventioidensa kohteet tulevaisuudessa?

OSKU on vahvistanut Sitran asemaa tietoyhteiskunnan kehittäjänä kansalaisen tasolla. Tämä tarjoaa lähtökohtia useisiin suuntiin. Luonnollisesti ratkaisut riippuvat Sitran strategisista painotuksista ja linjavalinnoista. Ei kuitenkaan ole oletettavaa, että Sitran toimenpiteet tietoyhteiskunnan kehittämisen kentällä ovat jatkossa samankaltaisia. Luontevalta OSKUn kokemusten valossa olisi kuitenkin hyödyntää kansalaisen arjen tasolla syntyneitä osaamista erilaisten dialogien ja yhteistyökoalitioiden luomiseen ja vauhdittamiseen esimerkiksi kansallisella tai alueellisella tasolla. Tämän eri toimijoiden kokoonjuoksijan tai –kutsujan eli integraattorin tai fasilitoijan roolin, johon voisi kuulua myös koulutuksellisia elementtejä, lisäksi OSKU on vahvistanut Sitran asiantuntijan roolia. Tämä asiantuntemus on pyrittävä hyödyntämään myös Sitran ulkoisessa vaikuttamisessa, esimerkiksi hallituksen tietoyhteiskuntaohjelman suuntaan. Potentiaalisia täsmäprojektien teemoja voisi OSKUn valossa olla esimerkiksi erilaisten innovatiivisten syrjäytymistä ehkäisevien sähköisten palvelujen kentällä.

Kuvio 12: Tietoyhteiskuntakehitystä vauhdittavan toimijan eräitä roolivaihtoehtoja

OSKU on epäilemättä ”aikansa lapsi” ja kuvastaa sellaisena erittäin hyvin niitä ongelmia, joihin ruohonjuuritasolla jatkuvasti törmätään. Pinttyneet toimintatavat ja parhaillaankin pelottavan nopeasti ikääntyvät asenteet hidastavat teknisen kehityksen täysimittaista hyödyntämistä erilaisten käyttäjäryhmien arkipäiväisissä asioissa, juuri niissä, joissa tietoyhteiskuntakehityksen tulee näkyä ennen kuin oikeastaan voidaan edes puhua todellisesta muutoksesta. OSKUSSa ei ole, suurista toiveista huolimatta, ollut kyse ”kvanttihyppäämistä”, vaan ennemminkin polun tarpomista syvään lumihankeen. Polku umpeutuu pian, jollei lisää tarpoja seuraa perässä.

---

5. Johtopäätökset ja kehityssuosituks

OSKU –projekti on Sitran rahoittamana kehitysprojektina päättymässä. Tässä kappaleessa nostetaan esiin edellä esitetystä sellaisia johtopäätöksiä, joilla arvellaan olevan laajempaa merkitystä pohdittaessa tietoyhteiskuntakehityksen edellyttämiä jatkotoimia paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Kehityssuosituks

JOHTOPÄÄTÖS 1: OSKUn tunnettuus on OSKU –alueilla melko hyvä, mutta toisaalta OSKUn alueiden ja organisaation ulkopuolella varsin vähäinen. Silti OSKU on ainoita tietoyhteiskuntaa aidosti kansalaisten näkökulmasta lähestyviä projekteja, joten sen tulosten analyysi tulee ulottaa usean toimijan ulottuville.

KEHITYSSUOSITUS A: OSKUn yhteydessä kansalaisnäkökulmasta syntyneitä osaamis- ja näkemyspääomaa tulee hyödyntää kansallisen tietoyhteiskuntakehityksen pohdintaan, erityisesti poikkihallinnollisen tietoyhteiskuntaohjelman puitteissa.

JOHTOPÄÄTÖS 2: OSKUn kioskipisteiden suosio on ollut hyvä. Pisteiden sijoittelu ja ylläpito on projekteissa parhaillaan muutoksen alla. Alueilla, joilla kaupallisia ja teknisiä ratkaisuja internetin saamiseksi kotitalouksiin on rajoitetusti, erilaisilla nettipäätteillä ja yhteispalvelupisteillä tulee olemaan kasvavaa merkitystä. Kehitykseen liittyy kuitenkin paradokseja, sillä esimerkiksi merkittävä osa julkisista päätteistä sijaitsee kirjastoissa, joiden aukioloajat lyhenevät kuntien säästöistä johtuen.

KEHITYSSUOSITUS B: Erilaiset OSKUssa ja OSKUn ulkopuolella toteutetut nettipisteratkaisut tulisi kartoittaa, jotta erilaisilla paikallisilla ja alueellisilla toimijoilla olisi jatkossa paremmat lähtökohdat rakentaa innovatiivisia ja myös liiketaloudellisesti kestäviä ratkaisuja yhteyksien tarjoamiseksi mahdollisimman usean kansalaisen ulottuville.

KEHITYSSUOSITUS C: Julkisen sektorin on tuettava mahdollisuuksien mukaan kansalaisten mahdollisuuksia pysyä mukana tietoyhteiskunnan kehityksessä, erityisesti alueilla, joissa markkinat eivät tuota riittäviä palveluita. Samalla on varottava siirtymistä yksinomaan sähköisiin palveluihin ilman riittäviä kansalaisten käyttötaitoja.

JOHTOPÄÄTÖS 3: Sisällöntuotanto oli yksi keskeisistä OSKU -projektin ongelma-alueista. Sisällön tuottaminen verkkoihin on jäänyt pitkälle projektihenkilökunnan harteille. Erityisesti kolmannen sektorin toimijoilla esiintyi kuitenkin kiinnostusta verkon hyödyntämiseen.

KEHITYSSUOSITUS D: On selvittävä, miten pienten erilaisissa verkoissa tai portaaleissa jo toimivien tai erilaisten verkkojen hyödyntämistä ruohonjuuritasolla suunnittelevien yhteisöjen sisällön kehittämistä voisi erityisesti erilaisten palvelujen tuottamisen osalta suoraan tukea.

JOHTOPÄÄTÖS 4: Useilla alueilla, erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella, tietoyhteiskuntakehityksen pullonkaulat ovat tietoteknisen osaamisen ja näkemyksen puute ja / tai sen pirstaloituminen sekä niukat paikalliset taloudelliset resurssit.

KEHITYSSUOSITUS E: Eri rahoittajien toimesta on kiinnitettävä erityistä huomiota osaamisen levittämiseen sekä paikallista ja alueellista tietotaitoa edistäviin hankkeisiin. Pelkkien taloudellisten resurssien allokointi ei kuitenkaan riitä. Projekteja suunniteltaessa on niiden yhteyteen, OSKUn tapaan, varmistettava riittävä asiantuntemus, tarvittaessa projektiorganisaation ja –alueen ulkopuolelta tuotuna. Tämä edellyttää myös projektien rahoittajilta riittävää substanssiosaamista. Projektihakemukset on kyettävä arvioimaan laadullisten meriittiensä pohjalta, eikä esimerkiksi yksittäisten alueiden tai paikkakuntien kapeiden poliittisten näkökohtien pohjalta.

JOHTOPÄÄTÖS 5: Laajemmin tarkasteltuna alueiden kannalta on oleellista, millaiseksi niiden keskinäinen työnjako muodostuu Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn kehityksen myötä. On selvää, että alueilla kansalaisten tietoyhteiskuntataidot ovat vain yksi osa rakennettaessa uudenlaista osaamista ja alueellista innovaatioympäristöä. Kansalaisten perusosaamisella on kuitenkin merkitystä valmiuksiin ottaa käyttöön erilaisia sähköisiä palveluita. Erilaisten sähköisten palvelujen rooli harvaan asutuilla ja pitkien etäisyyksien värjättämillä alueilla tulee varmasti erityisesti korostumaan. Tässä suhteessa OSKUn tulokset ovat positiivisia, sillä esimerkiksi sekä Kainuun että Pohjois-Lapin alueprojektit ovat kyenneet kytkemään kansalaisverkkoja osaksi erilaisten ja eri ikäisten ihmisten arkipäivää.

KEHITYSSUOSITUS F: Kansalaisten tietoyhteiskunnallisten perustaitojen parantaminen edellyttää laajamittaista yksityisen ja julkisen sektorin vuoropuhelua ja ennakkoluulottomia työnjaollisia kokeiluja alueellisella ja paikallisella tasolla. Tarvitaan tehokkaita tapoja kouluttaa eri ikäisiä erilaisen taustan omaavia ihmisiä, jotta sähköisten palveluiden potentiaalinen käyttäjäkunta laajenisi määrällisesti sekä kehittyisi osaamisessaan ja asenteissaan. Niinikään on nähtävä, että sähköisen palvelusektorin kehittyminen on sekä julkisten että yksityisten toimijoiden yhteinen etu. Yhteiset panostukset nyt laajentavat molempia toiminnan kenttiä ja mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

KEHITYSSUOSITUS G: Eri tietoyhteiskunnan kehitystä vauhdittavien, julkisten ja yksityisten, toimijoiden mahdollisia rooleja ja työnjakoa tulisi hahmotella OSKUn kokemusten pohjalta eri kohde-, asiakas- ja käyttäjäryhmien (esimerkiksi eri ikäryhmät ja yhteisöt)

”tietoyhteiskuntapolkujen” avulla. Eri toimijoiden tulisi pyrkiä helpottamaan, tukemaan ja yksinkertaistamaan näiden polkujen kulkemista.

JOHTOPÄÄTÖS 6: Useat OSKUn perillisprojektit ovat parhaillaan kytkeytymässä laajempiin maakunnallisiin, rahoituksellisiin ja ohjauksellisiin, rakenteisiin. Maakunnallisten toimijoiden mahdollisuudet toimia toimintamallien, kokemusten ja osaamisen laaja-alaisina levittäjinä ovat kuitenkin rajalliset. Samalla OSKUn perillisten jatkokehitys eriytyy entisestään alueellisten tarpeiden ja painopisteiden mukaan.

KEHITYSSUOSITUS H: Sitra voisi OSKUn pohjalta omaksua aktiivisen tiedonlevittäjän ja alueellisten ja paikallisten keskusteluiden käynnistäjän, eräänlaisen ”lähetysaarnajan” roolin, jonka puitteissa tulisi tarkastella nimenomaan alueellisten ja paikallisten poikkihallinnollisten rakenteiden ja prosessien uudistamisen tarpeita ja mahdollisuuksia tietoyhteiskuntakehityksen valossa, eikä vain tarkastella kapeasti erilaisten kansalaisverkkojen ja portaalien merkitystä ja mahdollisuuksia. Tämänkaltaisen laajemman kehityksen, todellisen alueellisen oppimisen, edistäminen on vaikeaa yksittäisen hallinnonalan toimijan toteuttaa.

KEHITYSSUOSITUS I: OSKUn työtä jatkavien alueellisten ja paikallisten projektien tulee jatkossa pyrkiä levittämään osaamistaan ja kokemuksiaan muille alueille. Tämä ei koske kapeasti vain projektiorganisaatioita, vaan havaintojen ja johtopäätösten levittämiseen tulisi kytkeä OSKU -henkilöstön lisäksi erilaisia OSKUn hyödynsääjiä. ”Spillover” toteutuu vain, jos projektien konkreettisia tuloksia ja niiden hyötyjä esittelevät varsinaiset hyödynsääjat kuten vaikkapa kunnat, yhteisöt ja yritykset – potentiaalisten muiden hyödynsääjien ”vertaiset”.

JOHTOPÄÄTÖS 7: OSKUn kokemusten valossa toimintatapojen ja prosessien muuttaminen edellyttää esimerkkien voimaa, käyttäjä- ja asiakaslähtöisyyttä sekä hyötyjen mahdollisimman kirkasta määrittelyä arkikielellä ilman ”tietoyhteiskuntajargonia”.

KEHITYSSUOSITUS J: Tietoyhteiskunta on teemana noussut yhdeksi hallinnon keskeiseksi painopisteeksi. On varottava, ettei ratkaistavia kysymyksiä hahmotella yksin teknis-taloudellisiksi eikä ratkaisuja hallinnollisiksi ylhäältä-alaspäin toteutettaviksi toimenpidelistoiksi. Kansalaisnäkökulman on säilyttävä vahvasti mukana, jotta lukuisten kehityshankkeiden tuloksia myös aidosti hyödynnetään ja käytetään.

JOHTOPÄÄTÖS 8: OSKU –projektit eivät luonnollisestikaan ole ainoita tietoyhteiskuntaprojekteja alueille, sillä tietoyhteiskunnan kehitystä edistäviä projekteja toteutetaan useiden eri tahojen toimesta. OSKUn kokemusten valossa projektien väliset kiinnkohdat ja yhteydenpito vaihtelevat suuresti.

KEHITYSSUOSITUS K: Eri projektiorganisaatioiden ja toteutustahojen välille on luotava paikallisella ja alueellisella tasolla keskustelua sekä kehityksen kokonaissuunnasta että keskeisistä yksityiskohdista kuten esimerkiksi tarvittavista teknisistä ratkaisuista, jotta varmistetaan, että eri hankkeet vievät kokonaisuutta samaan suuntaan. Pelkkä ylätason, esimerkiksi alueellinen, strategiatyö ei siis vielä yksin riitä, vaan strategian toteuttaminen eri tahojen rahoittamien projektien avulla edellyttää jatkuvaa koordinointia ja yhteydenpitoa.